

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Kielce, dnia 5 stycznia 2023 r.

Poz. 127

UCHWAŁA NR XLIV/320/2022 RADY GMINY WILCZYCE

z dnia 29 grudnia 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wilczyce na lata 2023 - 2026

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559,) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), po uzyskaniu pozytywnej opinii Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach Delegatura w Sandomierzu, Rada Gminy Wilczyce uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wilczyce na lata 2023- 2026”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

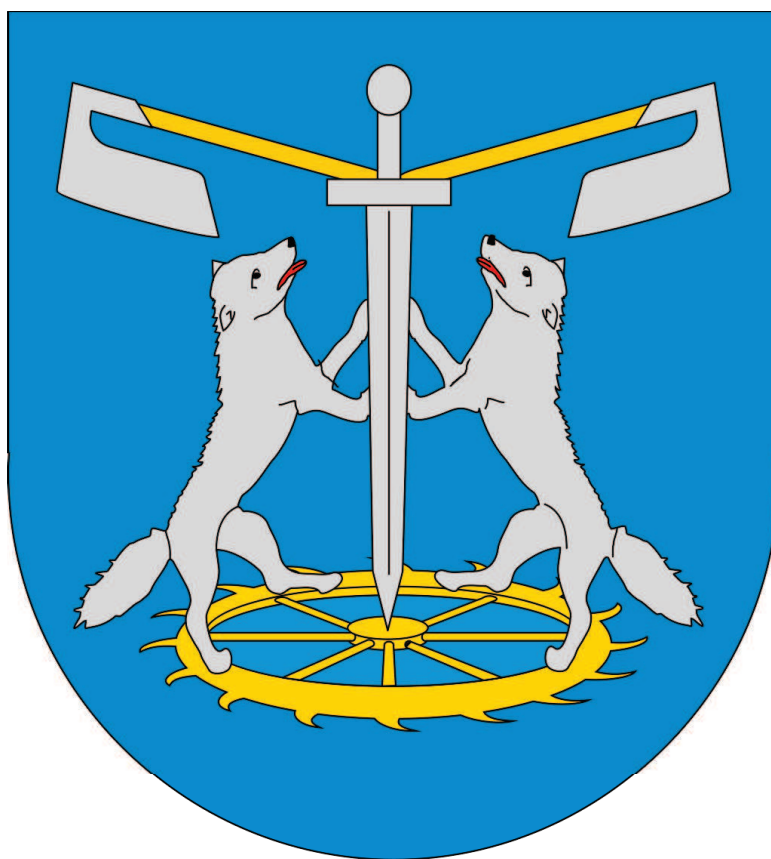
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Wilczyce.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

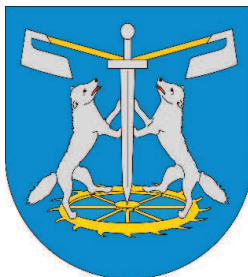
Przewodniczący Rady Gminy

Jan Roźmiej

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY WILCZYCE
NA LATA 2023– 2026**

**Wilczyce
2022**

ZLECENIODAWCA:

Urząd Gminy Wilczyce
Wilczyce 174
27-612 Wilczyce
tel.: (15) 837 72 32
e-mail: urzad@wilczyce.pl
www.wilczyce.pl

WYKONAWCA:

RELIKT
Pracownia Archeologiczna

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Armii Krajowej 2/3
39-100 Ropczyce
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.relikarcheologia.pl

Autor opracowania:
Judyta Nawrot-Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	12
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	12
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.....	12
4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.....	13
4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	14
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.	15
4.2.1 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego	15
4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.....	16
4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego	16
4.2.4 Lokalna Strategia Rozwoju. Sandomierskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego. Lokalna Grupa Działania	16
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	17
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	17
5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Wilczyce na lata 2015-2022	17
5.1.2 Program Rewitalizacji Gminy Wilczyce na lata 2016-2023	17
5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wilczyce.....	18
5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wilczyce.....	19
5.2 Ogólna charakterystyka zasobu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy	22
5.2.1 Ogólna charakterystyka obszaru gminy	22
5.2.2 Zarys historii miejscowości gminy	22
5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	25
5.2.4 Zabytki archeologiczne	30
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	32
5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków.....	32
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	33
5.5 Dziedzictwo niematerialne.....	34
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	34
6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy	34
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	36
7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami.....	37
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	39
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	39
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	40
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	42

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu miasta na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Pierwsze rozdziały (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym, czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej części analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia), jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne gminy.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego. W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów. Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania Programu. W końcowym, X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840*) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami,
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (*Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.*) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*t. j. Dz. U. z 2022 poz. 840*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,

- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.
- 2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- 3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej

lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku, gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

➤ **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (*t. j. Dz. U. z 2022, poz. 559, ze zm.*), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

➤ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 503*). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

➤ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 88*). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

➤ **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 1079, ze zm.*). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.

➤ **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 916, ze zm.*), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (*t. j. Dz. U. 2021, poz. 1899*). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
 - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (*t. j. Dz. U. 2020, poz. 194*). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 857, ze zm.*). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 385*). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną a osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).
 - Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:
 - „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
 - 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
 - 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
 - 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
 - 5) urządzanie wystaw,

- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t.j. Dz. U. 2019, poz. 1479, ze zm.). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t.j. Dz. U. 2020, poz. 164).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019 r. poz. 1721);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 r. poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., poz. 259);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011, poz. 510).

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie, jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,

- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.),
- Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas - przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.
- Nowa Karta Ateńska 2003 - Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wilczyce jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym (gminnym). Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Mają one przede wszystkim wpływ na działania podejmowane przez gminę.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest *Krajowy Program Opieki nad Zabytkami*. Dokument ten obejmuje lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P.2019.808).

Głównym celem *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach tego Programu będą realizowane następujące cele:

Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadania:

- ✓ szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
- ✓ merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.

- ✓ konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania:

- ✓ wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
- ✓ ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
- ✓ wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
- ✓ powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- ✓ upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

- ✓ podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości kulturowego.

Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

- ✓ kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- ✓ program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- ✓ niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- ✓ niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych,
- ✓ zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- ✓ niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- ✓ niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- ✓ braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,

- ✓ brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- ✓ rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- ✓ braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów *"Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich"*. Wytyczone tutaj kierunki działań takie jak:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury.
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego - przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych

wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;

11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana, jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wilczyce zgodny jest z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

4.2.1 Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego

Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego został przyjęty uchwałą nr XXIX/524/13 z dnia 25 marca 2013 r. Jest on opracowaniem strategicznym, wieloletnim, który w sposób kompleksowy określa cele i działania województwa w zakresie opieki nad zabytkami. Najważniejszym założeniem jest ochrona dziedzictwa i krajobrazu kulturowego województwa świętokrzyskiego w celu zachowania go dla następnych pokoleń oraz budowania na jego bazie tendencji służących rozwojowi regionu, a także integracja społeczności lokalnych przy pomocy poszerzania wiedzy o zasobach dóbr kultury i potrzebie ich ochrony.

Cel generalny: Ochrona i zachowanie materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego.

Cele szczegółowe to:

1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego. Kierunki działań:

- ✓ Rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych.
- ✓ Ochrona zabytków ruchomych.
- ✓ Ochrona zabytków nieruchomych.
- ✓ Ochrona zabytków archeologicznych.
- ✓ Ochrona zabytkowych układów architektonicznych.
- ✓ Stwarzanie warunków dla powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.

2. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego. Kierunki działań:

- ✓ Poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa.
- ✓ Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego.
- ✓ Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.

3. Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej. Kierunki działań:

- ✓ Kultywowanie tradycji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.
- ✓ Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

Omawiany dokument w kilku miejscach odnosi się do obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy Sandomierz. Wymieniony jest m.in. układ urbanistyczny Sandomierza, gdzie dominującymi elementami są rynek z ratuszem oraz skarpa z zamkiem. Wśród cennych obiektów sakralnych wymieniono: tzw. Dom Długosza, zespół klasztorny dominikanów - kościół pw. św. Jakuba, zespół kościoła katedralnego oraz zespół klasztorny bernardynek - kościół pw. św. Michała. Wspomniano także kilka zabytków, takich jak: zamek królewski, dawną synagogę, ratusz, cmentarze z I i II wojny światowej.

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ r. została przyjęta uchwałą nr 2427/20 dnia 29 lipca 2020 r. Jest to czwarty zaktualizowany dokument w tym zakresie. Stanowi on nadrzędny dokument określający cztery cele strategiczne i główne kierunki rozwoju regionu, wizję oraz misję województwa świętokrzyskiego.

W dokumencie przedstawiono cele i zadania. Poniżej wskazano tylko te, które są związane z ochroną zabytków:

Cel strategiczny 1. Inteligentna gospodarka i aktywni ludzie.

Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu. Kierunki działań:

1.3.1. Wspieranie kluczowych branż, ze szczególnym uwzględnieniem regionalnych inteligentnych specjalizacji, we wdrażaniu technik informacyjno-komunikacyjnych oraz rozwiązań cyfrowych właściwych dla Przemysłu 4.0.

1.3.2. Identyfikacja rozwojowych branż gospodarki regionalnej w oparciu o proces przedsiębiorczego odkrywania.

1.3.3. Rozwój potencjału turystycznego regionu w oparciu o walory uzdrowiskowe, środowisko naturalne i dziedzictwo kulturowe.

1.3.4. Tworzenie warunków dla nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego.

1.3.5. Wzmocnienie funkcji Targów Kielce jako ośrodka o ogólnopolskim znaczeniu.

1.3.6. Dążenie do zrównoważonego rozwoju w oparciu o gospodarkę obiegu zamkniętego, w tym biogospodarki.

Cel strategiczny 3. Wspólnota i bezpieczna przestrzeń, które łączą ludzi.

Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie. Kierunki działań:

3.1.1. Zwiększenie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców.

3.1.2. Upowszechnianie rozwiązań ograniczających migracje i wspieranie działań na rzecz osiedlania się nowych mieszkańców w regionie.

3.1.3. Wspieranie działań mających na celu wysoką jakość edukacji.

3.1.4. Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego.

3.1.5. Poprawa warunków dla zwiększania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców.

4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego

Kolejnym istotnym dokumentem, który będzie miał wpływ na niniejszy program to obowiązujący *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego*. Został przyjęty uchwałą nr XLVII/833/14 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 22 września 2014 r.

Plan określa długofalowe cele i kierunki wojewódzkiej polityki przestrzennej przedstawia jednocześnie wizję zagospodarowania przestrzennego regionu świętokrzyskiego na najbliższe 25 - 30 lat.

W planie w rozdziale V. Uwarunkowania i problemy występujące w poszczególnych dziedzinach zagospodarowania przestrzennego, podrozdział 4. Dziedzictwo kulturowe, omówiono specyfikę kulturową regionu, główne uwarunkowania ochrony i zagospodarowania przestrzeni kulturowej, ochronę dziedzictwa kulturowego, główne problemy i obszary problemowe, uwarunkowania ochrony krajobrazu. Podkreślone zostało także znaczenie promowania dziedzictwa kulturowego przez turystykę oraz konieczność kompleksowego przebadania i rozpoznania całości dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego, łącznie z badaniami archeologicznymi.

4.2.4 Lokalna Strategia Rozwoju. Sandomierskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego. Lokalna Grupa Działania

Dla Lokalnej Strategii Rozwoju zostały określone trzy cele ogólne oraz cele szczegółowe dla każdego z nich. Dla ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma trzeci cel ogólny: *Rozwój turystyki oraz aktywowanie dbałości o tradycje poprzez wykorzystanie zasobów*

przyrodniczo - krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego regionu. Szczegółowe cele w tym zakresie dotyczą:

1. Promocji walorów turystycznych, historycznych, kulturowych i przyrodniczych.
2. Rozwoju usług turystycznych, sportu i rekreacji oraz poprawy stanu infrastruktury turystycznej.
3. Dbania o wielowiekowe tradycje oraz szerzenia aktywności lokalnej.

Za przedsięwzięcia konieczne do osiągnięcia tych celów uznano:

1. Rozwój infrastruktury turystycznej oraz rekreacyjno - sportowej.
2. Ochronę walorów historycznych, przestrzennych, kulturowych oraz szerzenie tradycji lokalnych.
3. Rozwój agroturystyki i promocji produktu turystycznego.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Wilczyce na lata 2015-2022

Strategia Rozwoju Gminy Wilczyce na lata 2015-2022 została przyjęta Uchwałą nr IX/51/2015 Rady Gminy Wilczyce z dnia 8 września 2015 r.

Strategia Rozwoju Gminy Wilczyce jest narzędziem polityki samorządu terytorialnego, umożliwiającym wspieranie procesów rozwojowych gminy. Dla zapewnienia realizacji celów strategicznych opracowane zostały kierunki rozwoju społecznego i gospodarczego.

W strategii wyznaczone zostały trzy główne obszary priorytetowe: inwestycje drogowe, infrastruktura społeczna oraz ochrona środowiska. Obszar 2 – infrastruktura społeczna dotyczy m.in. ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. Wyznaczono w nim Cel operacyjny 2 - Inwestycje w infrastrukturę kulturalną oraz Cel operacyjny 3 - Inwestycje w infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną.

W ramach tych celów wyznaczono zadania inwestycyjne, m.in.:

- oznakowanie tras turystycznych i rowerowych,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego Gminy Wilczyce poprzez „Odnowę przydrożnych kapliczek”.

5.1.2 Program Rewitalizacji Gminy Wilczyce na lata 2016-2023

Program Rewitalizacji dla Gminy Wilczyce na lata 2016-2023 został opracowany w ramach projektu dofinansowanego w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna. Opracowano na podstawie Wytycznych Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 (MłR/H 2014-2020/20(01)/07/2015).

Jako obszary zdegradowane wyznaczono sołectwa: Tułkowice, Wilczyce, Daromin, Radoszki, Wysiadłów.

Celem strategicznym Programu Rewitalizacji do osiągnięcia w perspektywie roku 2023 jest: „Przywrócenie ładui przestrzennego, poprawa warunków życia mieszkańców oraz ożywienie społeczno-gospodarcze obszarów kryzysowych na terenie Gminy Wilczyce”.

Cele operacyjne:

1. Redukcja patologii społecznych i zjawiska wykluczenia społecznego na terenach kryzysowych:
 - Aktywizacja osób bezrobotnych i poszukujących pracy.
 - Organizacja różnego rodzaju imprez kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych, itp.
2. Zwiększenie rozwoju gospodarczego oraz wzrost przedsiębiorczości mieszkańców terenów rewitalizacyjnych:
 - Powstawanie nowych firm i wspieranie już istniejących.
 - Powstawanie gospodarstw agroturystycznych
3. Poprawa jakości przestrzeni publicznej, poprawa bezpieczeństwa oraz środowiska obszaru rewitalizacji:

- Poprawa bezpieczeństwa na terenie sołectwa poprzez budowę chodników.
- Remont drogi.
- Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej.
- Wymiana (na bardziej ekologiczne) i budowa oświetlenia ulicznego.
- Budowa i modernizacja infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego.

W Programie Rewitalizacji wyznaczono projekty rewitalizacyjne, w tym te dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego gminy, są to:

- ✓ Zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenie miejscowości Wilczyce. Przedsięwzięcie obejmuje restaurację i dbanie o występujące na terenie miejscowości Wilczyce - kapliczki, krzyże i figury przydrożne.
- ✓ Zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenie miejscowości Tułkowice. Przedsięwzięcie obejmuje restaurację i dbanie o występujące na terenie miejscowości Tułkowice - kapliczki, krzyże i figury przydrożne.
- ✓ Zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenie miejscowości Wysiadłów. Przedsięwzięcie obejmuje restaurację i dbanie o występujące na terenie miejscowości Wysiadłów - kapliczki, krzyże i figury przydrożne.
- ✓ Zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenie miejscowości Radoszki. Przedsięwzięcie obejmuje restaurację i dbanie o występujące na terenie miejscowości Wysiadłów - kapliczki, krzyże i figury przydrożne.
- ✓ Zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenie miejscowości Daromin. Przedsięwzięcie obejmuje restaurację Kościoła i zagospodarowanie terenu wokół (chodnik, alejki, parking).
- ✓ Zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenie miejscowości Daromin. Przedsięwzięcie obejmuje restaurację i dbanie o występujące na terenie miejscowości Wysiadłów - kapliczki, krzyże i figury przydrożne.

5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wilczyce

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie, którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi, dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium, co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy, co wynika także z obowiązujących przepisów.

Studium ma bardzo duże znaczenie dla prawidłowej realizacji ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Ustalenia tam zawarte rzutują w następstwie na dalszą politykę gminy odnoszącą się do ochrony zabytków, a ustaloną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzjach o warunkach zabudowy. Ponadto w Studium zawarta jest spójna koncepcja rozwoju gminy oraz poszczególnych branż ważnych z punktu widzenia lokalnych społeczności, które mogą znacząco wpływać na jakość ochrony i stan zachowania zabytków.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wilczyce zostało przyjęte Uchwałą Nr XXXI/166/2001 Rady Gminy w Wilczycach z dnia 28 grudnia 2001 r. Ostatnia zmiana została podjęta uchwałą nr XXI/123/2013 Rady Gminy Wilczyce z dnia 19 kwietnia 2013 r. (II Zmiana Studium).

W Studium wyznaczono obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

W gminie Wilczyce ochronie podlegać powinny wszystkie elementy krajobrazu kulturowego oraz nieruchome zabytki kultury materialnej.

1. Kształt nowej zabudowy kreowany w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego powinien ochraniać zabytkowy charakter wsi ulicowych i sposób ich zabudowy oraz ekspozycję przestrzenną poprzez właściwe kształtowanie linii, wysokości i gęstości zabudowy, warunki realizacji ogrodzeń oraz zieleni wiejskiej.

2. Ochronie, polegającej na zachowaniu i podkreśleniu w układzie przestrzennym cech zabytkowych powinny podlegać na terenie Gminy obiekty kościołów i plebanii w Łukawie, Darominie i Dacharzewie, a także zabytkowe zagrody, domy wiejskie i zabudowania gospodarcze.

3. Obiekty wpisane do rejestru zabytków lub znajdujące się w ewidencji zabytków (według aktualnego spisu znajdującego się w archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) powinny podlegać ochronie na zasadach określonych, w przepisach szczególnych. W szczególności wszelkie prace budowlane, adaptacyjne, remontowe dokonywane w tych zabytkach lub w ich otoczeniu, zmiany drzewostanu i inne zmiany zagospodarowania terenu powinny być każdorazowo uzgadniane z właściwym Konserwatorem Zabytków. W planach zagospodarowania przestrzennego należy wytyczyć strefy ochrony zabytków ujętych w ewidencji oraz w rejestrze zabytków.

4. Zakaz lokalizowania obiektów uciążliwych i obiektów, które mogą pogorszyć stan środowiska przyrodniczego w sąsiedztwie obiektów zabytkowych oraz obiektów zasłaniających widok na zabytek czy też dysharmonizujących przestrzennie i kompozycyjnie z jego elementami.

5. Ochronie konserwatorskiej powinny podlegać istniejące w Gminie pomniki i cmentarze oraz ich otoczenie. Ochrona powinna polegać między innymi na zapewnieniu w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego właściwego otoczenia tych obiektów, utrzymania zieleni, w tym starodrzewu z preferencją dla gatunków liściastych i rodzimych.

6. Szczególnej ochronie podlegać powinny stanowiska i strefy archeologiczne. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub w decyzjach administracyjnych wydawanych w sytuacji braku planu powinno się uwzględniać położenie tych stanowisk, a wszelkie prace w pobliżu tych obiektów, lub w ich miejscu powinny być poprzedzone eksploracją archeologiczną prowadzoną pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na zasadach określonych w przepisach szczególnych.

7. Najistotniejsze stanowiska archeologiczne oraz zabytki architektury powinny być przystosowane do eksponowania i zwiedzania, przy czym preferuje się ścieżki kulturowo-przyrodnicze, dostosowane dla potrzeb turystów pieszych i rowerowych z wykorzystaniem istniejącej bazy gastronomiczno-turystycznej i agroturystycznej.

8. Kontynuacja zasady sporządzania okresowych, specjalistycznych analiz stanu środowiska kulturowego gminy Wilczyce, w celu stworzenia aktualnych, merytorycznych podstaw procesów planistycznych i decyzji administracyjnych dotyczących obszarów istotnych dla ochrony i kształtowania środowiska kulturowego gminy.

5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wilczyce

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;

- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Gmina Wilczyce posiada jeden obowiązujący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w granicach sołectw gminy – Uchwała Nr IX/46/2011 Rady Gminy Wilczyce z dnia 14 listopada 2011 r.

Zasady Ochrony Środowiska Kulturowego.

§ 28. 1. Ustala się ochronę budynków zabytkowych i ich zespołów zgodnie z przepisami szczególnymi w zakresie ochrony i konserwacji zabytków.

2. W szczególności ustala się ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zaznaczonych na rysunku planu (cmentarz parafialny w Jankowicach i Łukowie oraz kurhan w Dacharzowie).

3. Ustala się ochronę obiektów zabytkowych wpisanych do ewidencji zabytków (zespół dworski Śnieżyńskich, zespół kościoła parafialnego p.w. św. Tomasza Kantauryjskiego w Jankowicach, zespół kościoła parafialnego p.w. św. Katarzyny w Łukawie, kaplica cmentarna w Jankowicach, ruina młyna wodnego w Pęczynach).

4. Ustala się ochronę cmentarzy o cennych wartościach kulturowych zaznaczonych na rysunku planu:

- 1) Cmentarz parafii rzymskokatolickiej w Jankowicach nr rej. zab. 366 (obecnie A.777);
- 2) Cmentarz parafii rzymskokatolickiej w Łukawie nr rej. zab. 367 (obecnie A.778);
- 3) Cmentarz rzymskokatolicki w Darominie.

5. Ustala się ochronę kościołów o cennych wartościach kulturowych zaznaczonych na rysunku planu:

- 1) Kościół parafii rzymskokatolickiej w Darominie;
- 2) Kościół parafii rzymskokatolickiej w Jankowicach;
- 3) Kościół parafii rzymskokatolickiej w Łukawie.

§ 29. 1. Ustala się ochronę spuścizny archeologicznej zgodnie z przepisami szczególnymi w zakresie ochrony i konserwacji zabytków.

2. Ochronie podlegają następujące obiekty zaznaczone na rysunku planu:

3. W zasięgu stanowisk archeologicznych realizacja zabudowy uwarunkowana jest dokonaniem wyprzedzających badań archeologicznych przeprowadzonych pod nadzorem właściwych władz konserwatorskich, zgodnie z przepisami odrębnymi.

4. W strefie ochrony konserwatorskiej zabytków wskazanych na rysunku planu wszelkie działania projektowe i budowlane muszą być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi.

5. Na terenach nie objętych rozpoznaniem archeologicznym, przed rozpoczęciem robót budowlanych należy powiadomić odpowiednie władze konserwatorskie zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

§ 30. Ochrona obiektów, o których mowa w § 28 ust. 2, 3, 4, 5 polega w szczególności na każdorazowym uzgadnianiu z właściwym organem służby konserwacji zabytków wszelkich prac budowlanych, remontowych, które mogą prowadzić do:

- 1) zmian dotyczących konstrukcji, wyposażenia w stałe elementy budowlane, frontu elewacji w tym zmiany otworów okiennych, drzwi i okien, kolorystyki czy przeznaczenia obiektów;
- 2) zmian w otoczeniu obiektów, w tym urządzania i zagospodarowania działki, na której obiekt się znajduje, usuwania bądź nasadzania zieleni, realizacji obiektów małej architektury; tymczasowych budynków gospodarczych lub usługowych, posadzek i chodników, ogrodzeń, elementów infrastruktury technicznej, znaków drogowych, sztyldów i nośników reklamowych;
- 3) zmian w sąsiedztwie obiektów, obejmujących przyległe działki, prowadzących do naruszenia istniejących proporcji pomiędzy budynkami.

§ 31. 1. W celu ustalenia szczegółowych zasad ochrony konserwatorskiej teren objęty planem dzieli się na strefy, podlegające odmiennym ustaleniom.

2. W strefie ochrony konserwatorskiej ustala się:

1) Ochronę konserwatorską zarówno obiektów wymienionych w § 28 ust. 2, 3, 4, 5 jak i układu urbanistycznego oraz podporządkowania wszelkich działań architektonicznych, urbanistycznych, w obiektach budowlanych i budynkach wymogom przepisów szczegółowych w sprawie ochrony dziedzictwa kulturowego;

2) Priorytet ochrony walorów dziedzictwa kulturowego, a w szczególności dostosowanie form nowej zabudowy do historycznego otoczenia w sposób zachowujący harmonię formalną i funkcjonalną;

3) Zakaz modernizacji i prac adaptacyjnych obiektów kubaturowych dysharmonizujących lub będących w złym stanie technicznym, w szczególności nie zabytkowych budynków gospodarczych. Dopuszcza się wznoszenie nowych obiektów tego typu po rozbiórce starych, pod warunkiem zachowania zasad określonych w pkt. 2.;

4) Przy planowaniu nowej zabudowy ustala się ochronę treści i form historycznych przez zachowanie linii zabudowy, stopnia skupienia zabudowy, przeznaczenia i funkcji obiektów;

5) Projektowanie nowej zabudowy powinno być realizowane według następujących zasad:

a) budynki zabytkowe, wpisane do rejestru lub ewidencji zabytków albo wyznaczone w planie jako posiadające walory kulturowe i architektoniczne nie powinny być przebudowane, rozbudowane, nadbudowane a jedynie poddane konserwacji i rewaloryzacji bądź adaptacji,

b) nowa powstająca zabudowa powinna być dostosowana do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali i gabarytów budynku,

c) uzupełnienia zabudowy należy dokonywać w sposób utrwalający i podkreślający rozplanowanie, istniejące linie zabudowy, podziały parcelacyjne, poziom okien i gzymsów, styl elewacji budynków sąsiadujących,

d) należy stosować jasną kolorystykę elewacji budynków: barwy białe, jasnożółte, kremowe oraz odcienie tych barw. Należy stosować kolorystykę dachów w odcieniach następujących barw: czerwona, brązowa, szara. Nie dopuszcza się krycia dachów materiałami w kolorach niebieskim, zielonym, fioletowym oraz w odcieniach tych barw,

e) należy stosować tradycyjne podziały okien budynków oraz w miarę możliwości tradycyjne materiały elewacyjne i pokrycia dachów.

3. W strefie ochrony ekspozycji „E”, ustala się:

1) Ochronę widokową zabytkowej substancji architektonicznej i urbanistycznej poprzez ograniczenie wysokości i intensywności zabudowy;

2) Zakaz realizacji obiektów wyższych niż 12,5 m w tym kominów.

5.2 Ogólna charakterystyka zasobu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy

5.2.1 Ogólna charakterystyka obszaru gminy

Ryc. 1. Położenie Gminy Wilczyce (źródło: materiały Gminy Wilczyce).

Gmina Wilczyce jest gminą wiejską położoną w województwie świętokrzyskim, w powiecie sandomierskim. Sąsiaduje z gminami: Dwikozy, Lipnik, Obrazów, Ożarów i Wojciechowice. Znajduje się we wschodniej części Wyżyny kielecko-sandomierskiej, w dolinie rzeki Opatówki, w pobliżu miasta Sandomierz, w odległości ok. 90 km od Kielc, będących największym miastem regionu i jednocześnie miastem wojewódzkim. Siedzibą gminy są Wilczyce.

W skład gminy wchodzi 16 sołectw: Wilczyce, Daromin, Radoszki, Łukawa, Wysiadłów, Ocinek, Gałkowiec-Ocin, Dacharzów, Bugaj, Bożęcín, Przewody, Zagrody, Tułkowice, Pęczyny, Dobrocice, Pielaszów.

Powierzchnia gminy wynosi 70 km². Gmina Wilczyce posiada bardzo dobre warunki komunikacyjne, które wyznacza droga krajowa nr 79 relacji Warszawa – Kozienice – Ożarów – Sandomierz – Kraków.

5.2.2 Zarys historii miejscowości gminy

Wzmianki historyczne dotyczące gminy Wilczyce sięgają XIII w. i związane są z pobliskim Sandomierzem. Pierwsze zapisy o podsandomierskiej wsi Łukawa pochodzą z około 1220 r., kiedy biskup krakowski Iwo Odrowąż podarował tę miejscowość klasztorowi Cystersów w Wąchocku. Historia gminy Wilczyce najprawdopodobniej związana była z rozwojem miasta Sandomierz stanowiąc jego naturalne rolnicze zaplecze. Urodzajne gleby oraz dostęp do wody sprzyjał gospodarce rolnej, co spowodowało, że ziemia ta eksploatowana była przez człowieka od najdawniejszych czasów.

Przez średniowieczne tereny dzisiejszego terytorium gminy Wilczyce wiodło kilka ważnych szlaków handlowych. Doliną Opatówki wiodł między innymi szlak handlowy z Zawichostu do Opatowa. W średniowieczu powstało tu większość istniejących do dzisiaj wiosek. Z reguły były one własnością rycerską, a później szlachecką. Kilka miejscowości należało do duchowieństwa. Średniowieczne Wilczyce dziedziczyli długo Zaklikowie herbu Topór. Podstawą życia społeczno-gospodarczego przez wszystkie minione stulecia na terenie gminy Wilczyce było rolnictwo. Do lat 70.

XX w. rolnictwo oparte było na dwóch podstawowych kierunkach: uprawie roślin zbożowych a później okopowych oraz na chowie zwierząt głównie bydła, trzody chlewnej, owiec, koni oraz drobiu. Rzeka Opatówka, nad którą powstały Wilczyce obfitowała w ryby i raki, które urozmaicały pożywienie nie tylko chłopów, ale także mieszkańców dworów.

W 1977 r. gmina Wilczyce została rozwiązana a poszczególne miejscowości rozdzielone do kilku gmin, tj. Obrazów, Wojciechowice, Dwikozy, Ożarów. Po pięciu latach, w 1982 r. gminę reaktywowano, ale częściowo pomniejszoną o miejscowość Sadłowice.

Dacharzów (Jankowice)

Geneza miejscowości wiąże się z osobą Iwo Odrowąza (wówczas kanonika krakowskiego i sandomierskiego), który w 1216 r. wybudował nad rzeką Łukawą (dziś Opatówka) drewniany kościół i nazwał wzgórze, na którym wybudowano świątynię Jankowicami od swego imienia (Iwo - bretońska forma imienia Jan). Kościół początkowo funkcjonował pod wezwaniem św. Tomasza Becketa.

Jankowice wieś nad rzeką Opatówką (zwane zwykle Jankowice Kościelne) posiadał kościół parafialny drewniany pod wezwaniem św. Tomasza, który istniał już w XV w. Znany w 1882 r. kościół modrzewiowy podobno wystawił w końcu XVII w. dziedzic Wilczyc Karwicki.

W 1827 r. Jankowice liczyły 4 domy 44 mieszkańców. W 1882 – 12 domów, 20 mieszkańców, 1 morga ziemi dworskiej i 54 włościańskiej. Należą do dóbr Wilczyce. Jankowice parafia w dekanacie sandomierskim liczyła 1999 dusz.

Dobrocice

Dobrocice, w dokumentach występują jako *Dobrucice* i *Dobruchici*, o Długosza *Dobrzuczyce*, wieś w powiecie sandomierskim, parafii Malice. Wymieniona w dokumentach z 1277 r. w liczbie włości klasztoru koprzywnickiego. Według dokumentu z 1284 r. klasztor koprzywnicki otrzymał wieś drogą zamiany za Zręcin. W połowie XV w. wieś posiadała 8 łanów kmiecych dających czynszu po pół grzywny. Młyn dawał 5 grzyw. Dziesięcinę, wartości od 7 do 10 grzywien, pobierał biskup krakowski Długosz.

Daromin

Daromin, w dokumentach *Daronino*, u Długosza *Duronyn*, wieś w powiecie sandomierskim, parafii Jankowice. Wieś wymieniona w akcie uposażenia klasztoru klarysek w Zawichoście, jako wieś, należąca do grodu w Zawichoście. W połowie XV w. własność klasztoru Panien Klarysek św. Andrzeja w Krakowie, miała 18 łanów kmiecych karcznię z rolę, folwark i sołtystwo z folwarkiem, 3 łany kmiece. Dziesięcinę, wartości do 33 grzywien pobierał biskup krakowski. Przy wsi leżały wielkie łąki, powstałe na rolach, istniejącej tu poprzednio wsi: Brześciany, zabrane następnie przez króla i oddane grodowi w Sandomierzu. W latach 1954-1961 wieś należała i była siedzibą gromady Daromin. W latach 1975-1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa tarnobrzskiego.

Łukawa

Wieś notowana w XVI w. Była wsią klasztoru cystersów wąchockich w województwie sandomierskim w ostatniej ćwierci XVI w. Według noty Słownika geograficznego Królestwa Polskiego z 1884 r. w XIX w. Łukawa była wsią z folwarkiem w powiecie sandomierskim, gminie Wilczyce, parafii Łukawa, odległa 7 wiorst od Sandomierza.

Według spisu z 1827 r. była to wieś rządowa licząca 40 domów i 199 mórg. Zgodnie ze spisem z 1862 r., w Łukawie było 41 domów, 317 mieszkańców, 570 mórg ziemi dworskiej i 694 mórg ziemi włościańskiej. W Łukawie Poduchownej folwark posiadał 1 dom i 120 mórg. Był to majorat senatora Markusa.

Łukawa posiada kościół parafialny murowany, z XVIII pw. św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy wybudowany w 1745 r. postawiony w miejsce starego drewnianego, zniszczony podczas wojny w 1944 r. Parafia Łukawa podlegała wówczas dekanatowi sandomierskiemu, liczyła 320 dusz.

Pielaszów

Pierwsze wzmianki o Pielaszowie pochodzą z XIII w. Wieś należała do uposażenia klasztoru cystersów koprzywnickich. Jako „*Pelassow*” wymienił wieś legat papieski, biskup firmański Filip w łacińskim dokumencie z lipca 1279 r. wystawionym w Budzie na Węgrzech, który potwierdza

opatowi klasztoru Cystersów w Koprzywnicy prawo do pobierania dziesięciny z szeregu polskich wsi w tym między innymi z Pielaszowa. W ostatniej ćwierci XVI w. wieś leżała w województwie sandomierskim. W latach 1314-1795 i potem w latach 181-1837 wieś administracyjnie należała do województwa sandomierskiego. Natomiast w latach 1975-1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa tarnobrzesckiego.

Przewody

Przewody otoczone były kiedyś, bagnami podmokłymi łąkami, połączonymi z doliną Opatówki. Występują tu również własne źródła i wysięki z wodą. Nazwa wsi pochodzi zapewne od tego wodnego otoczenia. Żeby dostać się do wsi należało przedostać się przez wodę, jakąś groble na stawie czy mokradła. Jest to stara wieś o średniowiecznej metryce. W 1226 r. książę krakowski i sandomierski Bolesław Wstydlivy uposażył częściowo dochodami z tej wsi szpital prowadzony przez zakon franciszkanek w Zawichoście. W średniowieczu część Przewód należała również do osób świeckich. W 1457 r. występuje jako właściciel Pełka, a przed nim Bernard Vrzazowski. Natomiast w 1578r. stare dokumenty odnotowały aż trzech współwłaścicieli: Stanisława Grabowskiego, Mikołaja Przeźnickiego, Krzysztofa Jarockiego. W następnym stuleciu Przewody trafiły na kilkadziesiąt lat do rodziny Lipowskich. W 1713 r. wieś należała do Katarzyny Szumowskiej podobnie jak Raków. Po jej śmierci Przewody odziedziczyła jej córka Aleksandra Kosowska żona stolnika sandomierskiego Jana Kosowskiego. Stolnik sprzedaje Przewody wojskowemu wiślickiemu Lisowskiemu. W połowie XIX w. Przewody od Jawornickich kupuje Gabriela Załęska. W 1860 r. gospodarzą tu Juliusz Złęski i Karolina z Dzieduszyckich, a dwór stał się ośrodkiem konspiracyjnym w czasie powstania styczniowego. Pod koniec XIX w. w Przewodach zamieszkiwało ponad 360 osób, które mieszkały w 38 domach drewnianych i dwóch murowanych. Do dóbr Przewodzkiech należał też folwark Bugaj. Załęscy władali Przewodami, aż do reformy rolnej w 1945 r. Żona Stanisława Załęskiego, ostatniego właściciela folwarku, wywodząca się z rodziny Konopków z Sobowa, dała się poznać jako aktywna i dobra dla wsi dziedziczka, m.in. prowadziła dla dziewcząt i młodych kobiet kursy szycia, haftowania, wyszywania i gotowania. Podnosiła w ten sposób poziom życia społecznego przedwojennej wsi. W okresie międzywojennym Przewody dzieliły się na Przewody folwark, w których mieszkało w roku 1928 120 osób i Przewody wieś, gdzie stało 51 zagród chłopskich, w których zamieszkiwało 174 osoby. Po wojnie wieś nadal utrzymywała rolniczy charakter i tak jest do dzisiejszego dnia.

Radoszki

Radoszki wymienione są w dokumencie z 1307 r., w którym Władysław Łokietek przekazał tę wieś wraz z niedalekim Ocinkiem nowo mianowanemu wójtowi Markowi. W XVI w. wójtostwo zostało wykupione przez radę miejską i w ten sposób wsie Radoszki i Ocinek powiększyły grunty miejskie. Nazwa wsi pojawia się także w wyrokach sądów królewskich z XVII i XVIII w., kiedy chłopci z Radoszek, Wysiadłowa i Ocinka buntowali się przeciwko pełnieniu powinności feudalnych i stawiali zorganizowany opór.

Wieś wójtowska położona w starostwie sandomierskim była własnością Sandomierza w 1629 r. Za Królestwa Polskiego istniała gmina Radoszki. W latach 1975-1998 miejscowość położona była w województwie tarnobrzesckim.

W Radoszkach urodził się polski kompozytor renesansowy i instrumentalista Mikołaj Gomółka. We wsi, w dolinie rzeki Opatówki, odkryto kurhan, prawdopodobnie pozostałość kultury trzcinieckiej.

Wysiadłów

Wysiadłów to stara wieś należąca do uposażenia miasta Sandomierz. Powstała jednak dopiero w XVI w., kiedy to Zygmunt August wydał dekret, na mocy którego utworzono nową wieś Wysiadłów, która powstała na gruntach wsi: Ocinek i Radoszki. W 1565 r. ten sam król dorzucił mieszkańcom trzech wsi miejskich nowy obowiązek: nakazał im dwa dni w tygodniu zamiatać sandomierski rynek.

Lokalna tradycja utrzymuje, że nazwa wsi wiąże się z karczmą, która od początku istniała w tej miejscowości. Zdrożony podróżny chętnie tu wysiadał ze swojego powozu bądź zsiadał z konia i podążał do karczmy. Na przełomie XVIII i XIX w. karczma w Wysiadłowie dawała poważne dochody do budżetu miasta. Karczma usytuowana była przy dawnej drodze do Sandomierza (współczesna szosa przesunięta jest około 20 m na zachód). Lokalne nazwy części wsi: Doły Wysiadłowskie (ciąg wąwozów z odgałęzieniami w pobliżu granicy z Chwałkami), Tantoria (albo Kantoria), Za Kamieniem.

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie krajobrazu kulturowego, którym jest „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”. Na zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy Wilczyce składają się obiekty stanowiące świadectwo minionej epoki oraz posiadające wartość historyczną, artystyczną lub naukową, w tym zabytki nieruchome, zabytki ruchome, stanowiska archeologiczne. Ocalałe, znaczące elementy krajobrazu kulturowego, stanowią o pamięci historycznej, tożsamej dla regionu. W tym znaczeniu stanowi on przedmiot ochrony, której formy określają w różnym stopniu cztery ustawy, a mianowicie:

1. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
2. ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
3. ustawa o ochronie przyrody,
4. ustawa prawo ochrony środowiska.

Zabytki sakralne

Zabytkową architekturę sakralną gminy Wilczyce stanowią dwa kościoły: kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Jankowicach Kościelnych z lat 1933-1940 oraz kościół parafialny p.w. ś. Katarzyny w Łukawie z 1745 r. (odbudowany w latach 1949-58).

Kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Jezusa w Jankowicach Kościelnych (Dacharzów).

Pierwszy kościół drewniany p.w. Św. Tomasza Kantuaryjskiego został wzniesiony w 1216 r. przez Iwona Odrowąża. W 1626 r. uległ zniszczeniu i został rozebrany. Kolejny drewniany kościół powstał w 1627 r. fundacji Jakuba Boboli, spłonął on od uderzenia pioruna w 1931 r. Kościół był orientowany, na planie wydłużonego prostokąta, który tworzyła nawa połączona z tej samej szerokości prezbiterium, zamkniętym trójbocznie. Towarzyszyła mu dzwonnica zbudowana w 1637 r.

Obecny murowany kościół budowano w latach 1933-1940 wspólnym wysiłkiem całej parafii pod przewodnictwem ówczesnego proboszcza Jana Górki. Kościół w stylu neoromańskim wzniesiony jest na wzniesieniu skarpy ze zboczami od zachodu, północy i południa, u podnóża otoczonej drogami, od zachodu drogą Radoszki-Daromin, od południa drogą wewnętrzną do plebanii. Kościół usytuowany na platformie skarpy pośrodku dawnego cmentarza przykościelnego poszerzonego w kierunku wschodu i północy, otoczonego kamiennym ogrodzeniem wykonanym w nawiązaniu do architektury kościoła, na planie zbliżonym do prostokąta, wyokrąglonym w północnym narożniku zgodnie z kształtem skarpy.

Kościół wzniesiony z cegły czerwonej palonej, oblicowanej nieregularnymi ciosami białego kamienia (wapń). Trzynawowy z węższym prezbiterium, tej samej wysokości co nawa, zamkniętym absydą. Jednoprzestrzenna nawa nakryta wysokim sklepieniem, łączy się z prezbiterium otwartym do nawy wysoką półkolistą tęczą. Elewacje zewnętrzne posiadają jednorodny i jednolity wystrój architektoniczny o konsekwentnie stosowanych cechach stylu neoromańskiego. Kościół w dobrym stanie technicznym.

Łukawa. Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny w Łukawie. Pierwotny kościół drewniany, wg miejscowej tradycji fundowany był 1314 r. przez Janusza Ballona, wzmiankowany w 1326 r. i 1470 r. Murowany kościół został wzniesiony i konsekrowany w 1745 r. kosztem proboszcza Józefa Wojciecha Cyberta. Około 1780 r. proboszcz S. Mirecki wystawił nowe ołtarze. Obok kościoła wznosiła się drewniana dzwonnica. Kościół spalony w 1944 r., w latach 1949-58 odbudowany.

Kościół usytuowany w centrum wsi, przy drodze głównej do Wilczyc, pośrodku owalnego cmentarza przykościelnego. Murowany, w stylu późnobarokowym, tynkowany obustronnie, orientowany, jednonawowy, z węższym jednoprzęsłowym prezbiterium, do którego przylega zakrystia o tej samej długości, ale połową szerokości wychodząca poza lico nawy. Po stronie zach. niewielka kruchta. Zakrystia i kruchta jednoprzestrzenne. Nawa wyższa od prezbiterium, zwieńczona strzelistą, barokową w typie sygnaturką. Wyposażenie współczesne, nie zabytkowe. Z dawnego wyposażenia, uratowanego ze spalonego kościoła, zachowana barokowa, marmurowa chrzcielnica oraz drewniane tabernakulum.

Fot. 1. Kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Jankowicach Kościelnych (fot. autor opracowania).

Fot. 2. Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny w Łukawie (fot. autor opracowania).

Cmentarze

Z funkcjonowaniem parafii nierozzerwalnie związane jest istnienie cmentarzy. W gminnej ewidencji zabytków Gminy Wilczyce występują trzy cmentarze parafialne w Darominie, Łukawie i Wilczycach (d. Jankowice) oraz dwa cmentarze przykościelne w Łukawie i Jankowicach Kościelnych (Dacharzów).

Daromin. Cmentarz parafialny, rzymsko-katolicki. Parafia w Darominie erygowana została 16 lutego 1937 r. Cmentarz założony w 1944 r. Położony jest poza zabudowaniami wsi, w polach, na kulminacji wysoczyzny, przy drodze lokalnej, ok. 250 m od kościoła Matki Bożej Królowej Polski (1971-1972) i zabudowań wsi. Plan zbliżony do kwadratu z główną alejką na osi, układ grobów rzędowy. Najstarsze nagrobki, z lat 40-50-tych XX w., zlokalizowane są w centralnej części cmentarza, przy głównej alei. Do ciekawszych nagrobków należą: grób ks. Michała Łagockiego (założyciel parafii Daromin).

Łukawa. Cmentarz parafialny, rzymsko-katolicki (rejestr zabytków A. 778 z 16.06.1988 r.). Cmentarz zlokalizowany poza zabudowaniami wsi, w polach, na wyniesieniu, przy drodze lokalnej, ok. 250 m na pn. od kościoła parafialnego p.w. św. Katarzyny. Założony na rzucie wydłużonego prostokąta, z wydzielonymi dwiema alejami podłużnymi i dwiema poprzecznymi, z których jedna prowadzi wyłącznie do kaplicy. Kaplica murowana, tynkowana, na rzucie prostokąta, przykryta dwuspadowym dachem, z wejściem od wschodu. Cmentarz otoczony murem ceglany. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1878 r. Na cmentarzu, w jego północnej części, znajduje się mogiła poległych w czasie I i II wojny światowej. Mogiła okrawężnikowana betonem w kształcie prostokąta, w środku ziemia. W jej centralnej części pomnik lastrykowy z tablicą upamiętniającą oraz krzyż.

Wilczyce. Cmentarz parafialny, rzymsko-katolicki (rejestr zabytków A. 777 z 15.06.1988 r.). Cmentarz zlokalizowany przy skrzyżowaniu dróg Tułkowice-Dacharzów, Dacharzów-Wilczyce (dawniej Jankowice). Na łagodnym zboczu, poniżej okolicznych wzgórz, ok. 150 m pn. od kościoła parafialnego p.w. Najświętszego Serca Jezusa w Jankowicach Kościelnych. Założony na rzucie zbliżonym do prostokąta, z regularnym układem alej i kwater w części starszej, trzy aleje poprzeczne, trzy podłużne. Kwatery różnej wielkości. W północno-zachodnim narożniku cmentarza zlokalizowana murowana kaplica. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1864 r. Na cmentarzu znajduje się mogiła poległych w czasie I i II wojny światowej. Mogiła usytuowana na zach. od alei głównej, na szczycie wzniesienia.

Dacharzów. Cmentarz przykościelny wokół kościoła parafialnego p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Jankowicach Kościelnych. Założony w 1627 r., otaczał dawny drewniany kościół wzniesiony z fundacji Jakuba Boboli, który spłonął w 1931 r. Nagrobki nie zachowane.

Łukawa. Cmentarz przykościelny wokół kościoła parafialnego p.w. św. Katarzyny. Założony w I poł. XVIII w. Założony na planie owalu z kościołem parafialnym w centrum. Nagrobki nie zachowane.

Założenia rezydencjonalne oraz zabytkowa zielen

Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Wilczycach. Dawna własność Świeżyńskich do 1945 r. Z rozległego i dobrze prosperującego majątku pozostał skromny budynek dworu, zabudowania gospodarcze (dwie obory, magazyn, studnia), zabudowa kolonii mieszkalnej (dwa czworaki, jeden mocno przebudowany obecnie pełni funkcję magazynu) i resztki parku dworskiego. Na drzewostan parkowy składają się głównie gatunki liściaste z przewagą lipy drobnolistnej. Z iglastych występuje tylko gatunek sosny czarnej.

Fot. 3. Zabudowania wchodzące w skład zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem w Wilczycach. 1) Dwór; 2) Czworak; 3) Czworak, ob. magazyn; 4) Obora; 5) Obora; 6) Magazyn.

Fot. 4. Park w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem w Wilczycach. 1) Widok od zach.; 2) Widok od pn.; 3) Mapa, skala 1:5000, podkład: Karta parku; 4) Mapa, skala 1:5000, podkład: www.geoportal.gov.pl.

Budownictwo drewniane

Na terenie gminy Wilczyce budownictwo drewniane stanowi obecnie niewielki procent zabudowy. Od wielu już lat następuje szybka i chaotyczna wymiana dawnej zabudowy na nową. Z pokaźnego jeszcze do niedawna zasobu budownictwa ludowego dzisiaj pozostały jedynie jego relikty, a i te w znacznym stopniu przekształcone przebudowami. Obiekty drewniane, które zachowały się do chwili obecnej, poddawane licznym remontom, w znacznym stopniu zatraciły swoje pierwotne cechy,

poczynając od konstrukcji i pokrycia dachu, poprzez stolarkę okienną i drzwiową, na rozplanowaniu pomieszczeń kończąc.

Najstarsze zachowane domy drewniane wzniesione zostały z belek w konstrukcji sumikowo-łątkowej, na zewnątrz szalowane deskami łączonymi na nakładkę, dachy dwuspadowe o konstrukcji krokwiowo-belkowej.

Kapliczki, figury, krzyże przydrożne

Na terenie gminy Wilczyce zachowała się stosunkowo duża ilość zabytkowych kapliczek, które prezentują różnorodne formy i style oraz różny poziom artystyczny. Występują głównie kapliczki słupowe (tzw. „latarnie”), kapliczki - figury, kapliczki - krzyże. Wykonane głównie z kamienia i cegły, z zastosowaniem elementów z żeliwa i metalu: krzyże, elementy zdobnicze. Zachowane kapliczki pochodzą głównie z 2 połowy XIX i z 1 połowy XX w., choć zachowały się także obiekty starsze, powstałe na pocz. XIX w. (figura Św. Antoniego z Dzieciątkiem w Darominie).

Występują także kapliczki, figury i krzyże przydrożne wznoszone współcześnie, także w ostatnich latach, co świadczy o silnie zakorzenionej tradycji. Obiekty te charakteryzują się różnorodną stylistyką. Najczęściej jednak brak jest ewidentnych cech pozwalających na klasyfikację stylistyczną.

Kapliczki nie były zwykle dziełem wybitnych artystów, znających aktualne trendy czy nowinki artystyczne. Fundowali je bowiem najczęściej miejscowi gospodarze czy społeczność lokalna chcąc upamiętnić ważne wydarzenia z dziejów Polski, wsi czy własnej rodziny, często dziękując w ten sposób za ocalenie, szczęśliwy powrót z wojny, pokonanie choroby itp. Kapliczki przydrożne są niezwykle charakterystycznym elementem krajobrazu i dziedzictwa kulturowego regionu. Są niejednokrotnie bardzo malowniczym, urokliwym „dopełnieniem” walorów krajobrazu naturalnego i materialnym świadectwem religijności, patriotyzmu, tożsamości kulturowej, poczucia przynależności do regionu, miejscowości czy grupy społecznej.

W przeważającej większości obiekty te zachowane są w dobrym stanie technicznym, otoczone opieką właścicieli prywatnych, władz samorządowych czy stowarzyszeń. Niestety niejednokrotnie efektem wielokrotnych remontów, napraw czy renowacji przeprowadzanych bez znajomości podstawowych zasad postępowania z obiektami zabytkowymi są niekorzystne zmiany i przekształcenia tych obiektów będące wynikiem stosowania niewłaściwych materiałów (beton, lastrico, płytki ceramiczne, metal, współczesne tynki, olejne farby, wymiana stolarki), przekształceń ich formy, dekoracji architektonicznej, likwidacji elementów zdobniczych.

Fot. 5. Przykładowe kapliczki występujące na terenie gminy Wilczyce. 1) Daromin; 2) Łukawa; 3) Ocinek; 4) Radoszki; 5) Tulkowice.

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach danego obszaru. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

W związku z licznymi zagrożeniami zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Obszar gminy Wilczyce znajduje się na sześciu obszarach AZP: 87-72, 87-73, 88-71, 88-72, 88-73, 89-73. Na terenach tych archeologiczne badania powierzchniowe prowadzone były w latach: 1991, 1999-2000, 2003-2004, 2015 i 2016 r.

Na terenie gminy w ewidencji zabytków znajduje się 437 stanowisk archeologicznych (Aneks nr 2 na końcu opracowania). Wśród stanowisk znajdują się:

- ✓ kurhan/kopiec (stanowiska o własnej formie krajobrazowej): w Dacharzów st. 1 (AZP 88-72/10) - rejestr zabytków nr C.11; Radoszki st. 32 (AZP 88-73/152), Radoszki st. 33 (AZP 88-73/153), Dobrocice st. 10 (AZP 88-72/10) – rejestr zabytków nr C.12, Pielaszów st. 41 (AZP 88-72/179).

Jednym z ważniejszych stanowisk archeologicznych na terenie Wyżyny Sandomierskiej jest kurhan w Dacharzowie. Odkryto tu pochówki podkurhanowe i groby płaskie, pochówki pojedyncze i zbiorowe, szkieletowe i ciałopalne. Groby posiadały różne konstrukcje. Kopiec położony jest na niewielkiej lokalnej kulminacji usytuowanej przy krawędzi doliny Opatówki, wznoszącej się około 50 m ponad jej dno. Stanowisko składa się z kurhanu i rozmieszczonych na wschód i południe wokół niego ośmiu szkieletowych grobów płaskich oznaczonych kamieniami lub nakrytych brukiem kamiennym. Nasyp ziemny kurhanu miał około 20-22 m średnicy i około 1 m wysokości. Pod nim odsłonięto dwie przylegające do siebie, kamienno-drewniane, prostokątne komory grobowe, zbudowane w formie namiotu, nakryte czterospadowym dachem - tak zwany dom zmarłych (przodków), czyli swoisty grobowiec rodzinny, do którego sukcesywnie dokładano kolejnych zmarłych, przenosząc lub przesuwając kości ze starszych pochówków. W większej komorze znajdowały się szkielety czterech kobiet i dwójki dzieci, a w mniejszej ciałopalny grób mężczyzny. W pobliżu kurhanu natrafiono na ślady obrzędów, związanych ze światem zmarłych - ślady palenia ognia, potłuczone naczynia i ślad po

dużym słupie, być może totemie lub ołtarzu ofiarnym. Od południowego zachodu kopiec otaczał półksiężycowaty rów, w którym również stwierdzono ślady palenia ognia. Niektóre z grobów w Dacharzowie zawierały bogate wyposażenie w postaci naczyń, ozdób z brązu i miedzi, m.in. kolczyki w formie spiralnych tarczki i dużą, zdobioną szpilę z brązu, służącą do spinania włosów lub szat, a także mały niebieski paciorek, datowany na 1250-1200 p.n.e., będący importem z terenów kultury mykeńskiej w Grecji. Jest on jednym z najstarszych zabytków szklanych z ziem polskich.

Kurhan i wszystkie groby przypisuje się ludności kultury trzcinieckiej (1700-1100 p.n.e.). Jako pierwsza powstała duża komora grobu podkurhanowego. Najstarszy pochówek pochodzi z ok. 1650 r. p.n.e. W trakcie funkcjonowania grobu, dostawiono do niego mniejszą komorę i obie użytkowano razem. Z tego czasu pochodzi też słup - totem/ołtarz. Ostatni pochówek w tym grobowcu złożono do większej komory. Potem nasypiono kopiec i wykopano półksiężycowaty w przekroju rów. Pochówki płaskie, otaczające kurhan, są młodsze. Datowane są na 1450-950 r. p.n.e., przy czym chronologia najmłodszych grobów budzi wątpliwości wśród badaczy zajmujących się tą epoką, którzy kres funkcjonowania tego stanowiska widzą najpóźniej ok. 1100 r. p.n.e. Badania kurhanu prowadzili w latach 1994-1995 Marek Florek z Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Tarnobrzegu, Józef Ścibior z Muzeum Okręgowego w Sandomierzu i Halina Taras z Katedry Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

✓ cmentarzyska: Dacharzew st. 23 (AZP 88-72/322), Dacharzew Jankowice st. 1 (AZP 88-72/16), Daromin st. 1 (AZP 88-72/19), Dobrocice st. 21 (AZP 88-72/324), Gałkowice Ocina st. 13 (AZP 88-73/24), Łukawa st. 17 (AZP 88-73/36), Łukawa st. 20 (AZP 88-73/38), Wilczyce st. 90 (AZP 88-73/353), Zagrody st. 13 (AZP 88-72/313).

Do ciekawych stanowisk na którym zostały przeprowadzone badania archeologiczne jest stanowisko nr 21 w Dobrocicach. Badania archeologiczne w jego obrębie przeprowadzone zostały w 2015 r. przez Instytut Archeologii UMCS. Doprowadziły one do uchwycenia w centralnej i północnej części wykopu wyraźnej koncentracji licznych kamieni, stanowiących pozostałości znacznie większej konstrukcji grobowej. W bezpośrednim sąsiedztwie koncentracji kamieni, w narożnikowej części wykopu, natrafiono na niekompletny i bardzo źle zachowany szkielet. W grobie nie stwierdzono obecności jakichkolwiek elementów wyposażenia. Około 2 m na południe od tego obiektu uchwyciono został zarys dość regularnej owalnej jamy. Podczas jej eksploracji nie stwierdzono obecności materiałów zabytkowych za wyjątkiem fragmentu wióra z krzemienia czekoladowego. Mimo braku jednoznacznych przesłanek, okoliczności i kontekst odkrycia obiektu pozwoliły na jego interpretację jako pustego (symbolicznego?) grobu, związanego z funkcjonującym w tym miejscu cmentarzyskiem. W trakcie doczyszczania konstrukcji kamiennych ujawniono obecność kilku skupisk licznych fragmentów pochodzących co najmniej z kilku naczyń, rozbitych najpewniej w trakcie obrzędów pogrzebowych oraz wznoszenia konstrukcji kamiennych. Właściwości technologiczne oraz stylistyka zdobnictwa odkrytej ceramiki pozwoliły w sposób jednoznaczny na powiązanie jej, a także całego założenia grobowego, z kulturą pucharów lejkowatych, rozwijającą się na terenie Wyżyny Sandomierskiej w IV tys. przed Chr. Stanowisko w Dobrocicach stanowi tym samym kolejne na tym terenie cmentarzysko megalityczne, jakie odkryte i rozpoznane zostało w ciągu ostatnich lat.

✓ pracownia krzemieniarska: Daromin st. 21 (AZP 87-72/152). Odkryto na nim 7 odłupków i fragment wióra z krzemienia święciechowskiego i gościeradowskiego.

✓ pozostała część stanowisk to osady lub ślady osadnictwa. Datowane są one od okresu neolitu do nowożytności.

Większość odkrytych stanowisk położona jest na terenach obecnie użytkowanych rolniczo. Zagrożeniem dla nich są wszelkie prace ziemne w wyniku, których może dojść do naruszenia warstw i obiektów archeologicznych znajdujących się pod powierzchnią ziemi.

Dwa stanowiska wpisane są do rejestru zabytków: Dacharzew st. 1 (AZP 88-72/10) będące cmentarzyskiem kurhanowym kultury trzcinieckiej oraz cmentarzyskiem kultury pucharów lejkowatych oraz z wczesnej epoki brązu; Dobrocice st. 10 (AZP 88-72/234) gdzie natrafiono na dwa kopce o nieokreślonej chronologii.

Znaczna ilość zarejestrowanych stanowisk daje się bliżej określić chronologicznie dzięki występowaniu materiału zabytkowego. Duża część stanowisk (ponad połowa) nie posiada jednak ustalonej chronologii. Część stanowisk nie ma dokładnej lokalizacji, są to stanowiska archiwalne znane

jedynie z kwerendy. W gminie Wilczyce takich stanowisk jest łącznie 34 (Aneks nr 3 na końcu opracowania).

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Wilczyce funkcjonują dwa z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 19-21 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków:

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Poniższa tabela przedstawia zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Wilczyce.

Tabela 1. Zabytki nieruchome Gminy Wilczyce wpisane do rejestru zabytków¹.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Rejestr zabytków
1.	Jankowice (ob. Wilczyce)	Starej części cmentarza parafialnego	A.777 z 15.06.1988 r.
2.	Łukawa	Cmentarz parafialny	A.778 z 16.06.1988 r.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków:

Na terenie Gminy Wilczyce nie występują zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.

¹ Wykaz obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach <https://www.wuoz.kielce.pl/p.98.rejestr-zabytkow-nieruchomych>

Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

Poniższa tabela przedstawia zestawienie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Wilczyce.

Tabela 2. Stanowiska archeologiczne Gminy Wilczyce wpisane do rejestru zabytków.

Lp.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Rejestr zabytków
1.	Dacharzów	88-72	1	10	Cmentarzisko kurhanowe Cmentarzisko Cmentarzisko	Kult. trzciniicka Kult. puch. lejkow. Wczesny brąz?	520/A z 27.09.1993 r. C.11 z 18.05.2015 r.
2.	Dobrocice	88-72	10	234	Kopiec 1 Kopiec 2	Nieokreślona Nieokreślona	519/A z 27.09.1993 r. C.12 z 18.05.2015 r.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2021 poz. 56).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących zabytków ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Wilczyce została sporządzona w 2022 r. Zawiera łącznie 479 obiektów (42 - zabytki nieruchome, 437 - stanowiska archeologiczne). Występują w niej obiekty wpisane są do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego oraz obiekty znajdujące się na kartach adresowych GEZ (niefigurujące w rejestrze).

Duża część obiektów zostało rozebranych, dotyczy to głównie drewnianych budynków mieszkalnych (m.in. Dacharzów 30, Ocinek 13, 17, Pielaszów 9, Przewody 24, Radoszki 8, 39, Tułkowie 10, 59, 63, 65, Wysiadłów 41, 45, 56, Zagrody 24, 51).

Obiekty ujęte w GEZ prezentują w większości bardzo dobry lub dobry stan zachowania.

Zestawienie obiektów nieruchomych i archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków z terenu Gminy Wilczyce przedstawiono w Aneks nr 1 i 2 na końcu opracowania.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Funkcje kulturalne w Gminie Wilczyce są realizowane dzięki staraniom Gminnej Biblioteki Publicznej oraz Centrum Kultury w Wilczycach. W gminie odczuwalny jest brak gminnego ośrodka kultury. Przy bibliotece działa zespół wokalny-instrumentalny Wilczanie, Klub Młodego Czytelnika.

Imprezy kulturalne odbywające się na terenie gminy:

- ✓ Koncert kolęd i pastorałek,
- ✓ Spotkanie Wielkanocne połączone z Kiermaszem
- ✓ Międzyszkolny konkurs wiedzy o „Bitwie pod Pielaszowem”,
- ✓ Rocznic „Bitwy pod Pielaszowem”,
- ✓ Gminne Święto Plonów,
- ✓ Powiatowe Święto Plonów.

Organizacje pozarządowe działające na terenie gminy:

- ✓ Ludowy Klub Sportowy „Huragan” Wilczyce,
- ✓ Stowarzyszenie Sportu i Rekreacji Gałkowice Ocin,
- ✓ Stowarzyszenie Wsi Wysiadłów i Ocinek „Partnerstwo”
- ✓ Stowarzyszenie Sportu i Rekreacji w Dacharzewie,
- ✓ Stowarzyszenie na Rzecz Wsparcia Rozwoju Sołectwa Łukawa „WSPÓLNOTA WIEJSKA”,
- ✓ Stowarzyszenie na Rzecz Wsparcia Rozwoju Sołectwa Daromin „Moja Miejscowość”,
- ✓ Koła Gospodyń Wiejskich.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania Gminy Wilczyce zakresie ochrony zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT Gminy Wilczyce.

MOCNE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • położenie w pobliżu miasta Sandomierza, • istnienie obiektów o znacznych wartościach architektonicznych, historycznych, artystycznych oraz o cennych walorach krajobrazowych, m.in.: zespoły sakralne, • dobry stan techniczny obiektów zabytkowych,

<ul style="list-style-type: none">• duża ilość stanowisk archeologicznych świadczących o historii terenu,• stanowiska archeologiczne o wysokiej randze wpisane do rejestru zabytków (Dacharzów, Dobrocice),• położenie gminy przy głównych szlakach komunikacyjnych,• walory przyrodnicze i krajobrazowe,• istnienie Gminnego Centrum Kultury,• działalność Gminnej Biblioteki Publicznej,• kultywowanie tradycji,• bogata historia terenu gminy oraz całej Sandomierszczyzny,• aktualizowane Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wilczyce,• Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wilczyce obejmujący cały obszar gminy.
SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">• degradacja elementów historycznych układów przestrzennych poprzez lokalizację nowej zabudowy,• brak świadomości społecznej w zakresie należytego dbania o zabytki,• niewystarczające środki finansowe przeznaczane na ochronę zabytków,• słabo rozwinięta baza kulturalna, turystyczna i rekreacyjno-wypoczynkowa,• niewystarczająca działalność edukacyjna, której celem jest rozwój zainteresowań dziedzictwem kulturowym i historycznym wśród dzieci i młodzieży.
SZANSE
<ul style="list-style-type: none">• przestrzeganie zapisów miejscowego planów zagospodarowania w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego,• rozwój turystyki, agroturystyki i rekreacji w oparciu o istniejące walory naturalne, obiekty zabytkowe i kulturowe,• współpraca i koordynacja działań konserwatorskich z Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,• wzrost świadomości mieszkańców gminy w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego,• uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w dokumentach programowych gminy,• uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym,• wykorzystanie Sandomierza, Tarnobrzegu i innych miejscowości dla promocji gminy,• odtwarzanie tradycyjnych zawodów i rzemiosł, pielęgnacja folkloru oraz rodzimych tradycji, zwyczajów i obyczajów,• korzystanie z wszelkich programów i funduszy, w ramach których pozyskane zostaną środki na remont obiektów zabytkowych gminy oraz rozwój turystyki,• stworzenie oferty turystycznej,• stworzenie cyklicznych i okolicznościowych przedsięwzięć, imprez promujących zabytki,• wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego jako jednej z atrakcji regionu,• kształtowanie wrażliwości na kulturę oraz edukacja regionalna dzieci i młodzieży,• promowanie szlaków turystyczno-kulturowych i rozwój turystyki aktywnej,• stworzenie atrakcyjnej bazy danych o dziedzictwie kulturowym gminy,• współpraca z organizacjami turystycznymi, młodzieżowymi i innymi.
ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none">• wysokie koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,• skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne,

- zacieranie walorów historycznych obiektów zabytkowych przez przypadkowe przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację,
- niewystarczające środki na rozwój infrastruktury turystycznej,
- niski poziom świadomości społecznej odnośnie walorów obiektów zabytkowych i ich znaczenia dla rozwoju gminy,
- samowolne prace przy zabytkach bez wymaganych pozwoleń konserwatora zabytków,
- budowa i wprowadzanie elementów architektonicznych, niewpisujących się w krajobraz kulturowy gminy,
- zdarzenia losowe.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyekspozowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego,
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego gminy, zostały opracowane priorytety. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Wójt zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji *Gminnego Programu* i przedstawiania ich Radzie Gminy. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji *Programu*, uwzględniające wykonanie zadań, które zostały przyjęte do wypełnienia w czteroletnim okresie obowiązywania *Gminnego Programu* oraz efektywność wcielenia ich w życie.

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Poniżej przedstawiono priorytety i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wilczyce na lata 2023-2026.

Priorytet 1 OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
1.1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<p>1.1.1. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych.</p> <p>1.1.2. Monitoring stanu zachowania zabytków będących własnością gminy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ przegląd stanu technicznego obiektów, ✓ wyznaczenie obiektów, dla których niezbędny jest remont/konserwacja, ✓ opracowanie planu remontów. <p>1.1.3. Podejmowanie starań o uzyskanie środków finansowych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy pochodzących ze środków unijnych i budżetu państwa,</p> <p>1.1.4. Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci podjęcia realizacji stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowe przy zabytkach,</p> <p>1.1.5. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu gminy na dotacje na renowację zabytków wpisanych do rejestru zabytków.</p> <p>1.1.6. Zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej. Dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.</p> <p>1.1.7. Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni i na cmentarzach.</p> <p>1.1.8. Ochrona stanowisk archeologicznych poprzez zachowanie w stanie istniejącym z zakazem ingerencji mechanicznej w ich strukturę. Obowiązek ochrony odkrytych przypadkowo znalezisk, zabezpieczenia ich i powiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o dokonanych odkryciach.</p>
PRIORYTET 2: OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
2.2. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<p>2.2.1. Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego. <p>2.2.2. Zadania dla gminnej ewidencji zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ podjęcie zarządzeniem Gminnej Ewidencji Zabytków, ✓ zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy, ✓ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną,

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ propozycje skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji, ✓ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami, ✓ sporządzenie sprawozdanie z realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), ✓ zamieszczenie wykazu GEZ i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na stronie internetowej Urzędu Gminy. <p>2.2.3. Walka z samowolami budowlanymi.</p>
Priorytet 3: PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PIELĘGNACJA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
3.1. Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym	3.1.1. Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy. 3.1.2. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków. 3.1.3. Prezentacja wystaw stałych i czasowych dokumentujących dziedzictwo kultury materialnej i niematerialnej. 3.1.4. Publikowanie materiałów związanych z dziejami gminy, w tym wyników badań archeologicznych. 3.1.5. Konkursy o tematyce związanej z ochroną dziedzictwa kulturowego na szczeblu szkoły, miasta czy powiatu - plastyczne, fotograficzne i historyczne. 3.1.6. Ustanowienie nagród za najlepsze inicjatywy i działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.
3.2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	3.2.1. Stworzenie systemu informacji o dziedzictwie kulturowym gminy i regionu poprzez wykorzystanie strony internetowej gminy, lub stworzenie nowej strony zawierającej informacje o walorach krajobrazu kulturowego, zabytkach oraz o historii gminy i regionu, o miejscowych tradycjach, zwyczajach, obyczajach i legendach jak również wiadomości z dziedziny ochrony i promocji zabytków, aktualne informacje i zmiany prawne w tej dziedzinie, oraz informacje i pomoc dla właścicieli zabytków. 3.2.2. Wypracowanie koncepcji szlaków/ ścieżek rowerowych i tras turystycznych w gminie oraz budowa nowych, uporządkowanie i oznakowanie istniejących szlaków/ścieżek rowerowych i tras turystycznych. 3.2.3. Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy. 3.2.4. Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw, seminariów i innych działań propagujących wiedzę o historii i kulturze materialnej gminy. 3.2.5. Organizowanie imprez plenerowych promujących zabytki położone na terenie gminy.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację *Programu* jest Wójt Gminy Wilczyce. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów zabytkowych będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach;
- instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich;
- instrumenty kontrolne – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie, co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania. Podmiotem koordynującym powyższe działania powinien być powołany przez prezydenta miasta zespół ds. monitoringu realizacji *Programu*, utworzony przy Urzędzie Gminy, w skład, którego wchodziłyby również osoby z instytucji zewnętrznych;
- instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Gminnego Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów zabytkowych poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Finansowanie zadań ochrony i opieki nad zabytkami na terenie Gminy może być realizowane z uwzględnieniem środków:

1. Krajowych:
 - ✓ dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - ✓ dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
 - ✓ dotacje Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji;
 - ✓ dotacje gminne;
 - ✓ dotacje wojewódzkie i powiatowe
 - ✓ programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
2. Zagranicznych (środki Unii Europejskiej i inne środki pomocowe);
3. Niepublicznych (środki prywatne osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych).

1. Dotacje krajowe

Sprawy związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych, reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. W sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie, którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Zasady udzielania dotacji:

- ✓ dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- ✓ dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50 % nakładów koniecznych.

W wyjątkowych wypadkach dofinansowanie może stanowić 100 % wartości robót.

Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 i §1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacja mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczające obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:**Program „Dziedzictwo Kulturowe”**

Celem programu jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program składa się z następujących priorytetów:

1. Ochrona zabytków;
2. Wspieranie działań muzealnych;
3. Kultura ludowa;
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą;
5. Ochrona zabytków archeologicznych.

Program „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury, w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów realizowanych przy udziale środków europejskich.

W ramach tego programu kwalifikowane są następujące zadania:

- ✓ ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego;
- ✓ budowa, rozbudowa i przebudowa infrastruktury kulturalnej oraz infrastruktury szkół i uczelni artystycznych;
- ✓ rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury;
- ✓ międzynarodowe przedsięwzięcia kulturalne;
- ✓ rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

2. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020

W ramach programu wyodrębniono oś priorytetową 4: Dziedzictwo naturalne i kulturowe. Priorytet inwestycyjny 6c: zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Zakłada realizację inwestycji dotyczących wzmocnienia potencjału województwa w kontekście ochrony i rozwoju dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Województwo Świętokrzyskie jest regionem, w którym w dziedzictwie kultury upatruje się istotny czynnik wpływający na rozwój społeczno-gospodarczy, jak również w zakresie budowania tożsamości kulturowej.

Typy przedsięwzięć:

Wsparcie uzyskują przedsięwzięcia dotyczące:

- ✓ zachowania i zabezpieczenia obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych dla celów rozwoju społeczno-gospodarczego, dostosowania obiektów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystycznych lub kulturowych;
- ✓ promocji dziedzictwa kulturowego regionu wraz z tworzeniem i promocją produktów tradycyjnych i regionalnych oraz kompleksowych produktów turystycznych (w tym tworzenie szlaków kulturowych). Działania informacyjno - promocyjne będą wspierane jedynie jako element szerszego działania w ramach projektu;
- ✓ organizacji wydarzeń kulturalnych;
- ✓ rozwoju zasobów kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego (w tym poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego), przebudowy i renowacji instytucji kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego oraz konserwacji i restauracji obiektów zabytkowych wraz z dostosowaniem do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym działalności gospodarczej;
- ✓ zakupu wyposażenia oraz konserwacji muzealiów, materiałów archiwalnych starodruków itp.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2021-2027)

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wyodrębniono

Oś priorytetową VI: Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego

Priorytet Inwestycyjny 6.3: Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego

Jego celem jest zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. W związku z tym priorytetem wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, a także projekty dotyczące rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Wilczyce,

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Wilczyce.

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami zabytkowymi, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całość przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

W ostatnich latach władze samorządowe zrealizowały istotne dla wizerunku gminy zadania, m.in.:

2021 r.²

Gminna Biblioteka Publiczna w Wilczycach w 2021 r. wzbogaciła swój księgozbiór o 226 pozycji. 117 woluminów zakupiono z dofinansowania w kwocie 4519,00 złotych w ramach „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0”. Biblioteka współorganizowała m.in. kolejną, 77 rocznicę Bitwy pod Pielaszowem oraz Święto Plonów.

2020 r.³

Księgozbiór Gminnej Biblioteki Publicznej w Wilczycach na dzień 31 grudnia 2020 wynosił 16971 woluminów. Ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pozyskano 4513,00 zł. na zakup nowości czytelniczych w ramach Programu Wieloletniego „Narodowy program Rozwoju Czytelnictwa”. Działania kulturalno-oświatowe które udało się zrealizować w 2020 r., m.in.:

- ✓ „Przegląd grup kolędniczych”,
- ✓ Konkurs plastyczny „Bitwa pod Pielaszowem”,
- ✓ 76 rocznica „Bitwy pod Pielaszowem”
- ✓ Zorganizowanie korowodu dożynkowego XIV Gminnego Święta Plonów,
- ✓ Konkurs kolęd i pastorałek.

² Raport o stanie gminy za 2021 r. Gmina Wilczyce.

³ Raport o stanie gminy za 2020 r. Gmina Wilczyce.

2019 r.⁴

Gminna Biblioteka Publiczna w Wilczycach w roku 2019 zakupiła 359 woluminów - środki własne 4391,38 zł pozyskane środki z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego - 4365,00 zł. Biblioteka brała udział w programie Kraszewski - komputery dla bibliotek 2019, pozyskana kwota dotacji 10484 zł. Udział w projekcie „Świętokrzyski Fundusz Młodych Inicjatyw” w ramach którego pozyskano dofinansowanie dla 4 Kół Gospodyń i Zespołu Wilczanie - kwota całkowita 20,000 zł.

Ważniejsze formy pracy kulturalno-oświatowej w 2019 r.:

- ✓ Koncert kolęd i pastorałek,
- ✓ Międzyszkolny konkurs wiedzy o „Bitwie pod Pielaszowem”
- ✓ 75 rocznica „Bitwy pod Pielaszowem”,
- ✓ Gminne Święto Plonów,
- ✓ Powiatowe Święto Plonów.

⁴ Raport o stanie gminy za 2019 r. Gmina Wilczyce.

ANEKS 1. WYKAZ OBIEKTÓW W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU GMINY WILCZYCE

L.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nr działki	Datowanie	Forma Ochrony
1	Bożęcín	obok posesji nr 4a	Krzyż na postumencie	103	XIX/XX w.	
2	Dacharzów (d. Jankowice)		Kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Jezusa w Jankowicach Kościelnych	251	1933-1940	
3	Dacharzów (d. Jankowice)		Ogrodzenie w zespole kościoła parafialnego p.w. Najświętszego Serca Jezusa w Jankowicach Kościelnych	251	k. l. 50. XX w. - pocz. L. 80. XX w.	
4	Dacharzów (d. Jankowice)		Cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego p.w. Najświętszego Serca Jezusa w Jankowicach Kościelnych	251	1627 r.	
5	Dacharzów (d. Jankowice)	naprzeciw posesji nr 35	Krzyż na postumencie	350	pocz. XX w.	
6	Dacharzów (d. Jankowice)	na wsch. od kościoła	Figura św. Jana Nepomucena	261/2	XIX w.	
7	Daromin		Cmentarz parafialny, rzymskokatolicki	445	1944 r.	
8	Daromin	na posesji nr 125	Figura św. Antoniego z Dzieciątkiem	94/1	1800 r.	
9	Daromin	przy drodze Przewody-Bożęcín	Krzyż na postumencie	25	XIX/XX w.	
10	Łukawa		Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny	1195	1745 r., odbudowany w latach 1949-58	
11	Łukawa		Cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Katarzyny	1195	1 poł. XVIII w.	
12	Łukawa		Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	558	ok. poł. XIX w.	A.778 z 16.06.1988 r.
13	Łukawa	przy kościele	Krzyż na postumencie	989/1	XIX w.	
14	Łukawa	obok posesji nr 11	Kapliczka	295	1908 r.	
15	Łukawa	obok posesji nr 21	Krzyż na postumencie	89/2	XIX/XX w.	
16	Łukawa	obok posesji nr 37	Krzyż na postumencie	22/2	1909 r.	
17	Łukawa	obok posesji nr 49	Kapliczka	211/2	1901 r.	
18	Łukawa	obok posesji nr 64	Krzyż na postumencie	51/2	XIX/XX w.	
19	Ocinek	przy drodze Sandomierz-Ożarów	Kapliczka Św. Antoniego z Dzieciątkiem	171/2	XIX/XX w.	
20	Ocinek	na posesji nr 5	Kapliczka	203/2	XIX/XX w.	
21	Przewody	na posesji nr 50	Krzyż na postumencie	90/1	XIX/XX w.	
22	Przewody	na skrzyżowaniu	Kapliczka	108/1	pocz. XX w.	
23	Radoszki	na posesji nr 6	Krzyż na postumencie	117/4	1885 r.	
24	Radoszki	na posesji nr 61	Krzyż na postumencie	44/4	k. XIX w.	
25	Radoszki	naprzeciw posesji nr 76	Kapliczka latarniowa	173/2	XIX w.	

26	Radoszki	obok Ochotniczej Straży Pożarnej, nr 128	Kapliczka	60/6	1926 r.	
27	Radoszki	przy drodze Radoszki-Lenarczyce	Krzyż na postumencie	94/1	XIX/XX w.	
28	Radoszki	przy drodze Radoszki-Lenarczyce	Kapliczka	296/2	1867 r.	
29	Radoszki	28	Dom mieszkalny (chałupa)	169/1	1926 r.	
30	Tułowice	obok posesji nr 18	Krzyż na postumencie	668	1921 r.	
31	Wilczyce	przy drodze Wilczyce-Dacharzów	Krzyż na postumencie	361/3	1871 r.	
32	Wilczyce	na posesji nr 72	Figura Jezusa Chrystusa Frasobliwego	189	XIX/XX w.	
33	Wilczyce		Dwór w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	373/5	4 ćw. XIX w.	
34	Wilczyce	175/IX	Czworak w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	1178	4 ćw. XIX w.	
35	Wilczyce		Czworak w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem, ob. magazyn	373/4	4 ćw. XIX w.	
36	Wilczyce		Obora w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	373/4	4 ćw. XIX w.	
37	Wilczyce		Obora w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	373/4	4 ćw. XIX w.	
38	Wilczyce		Magazyn w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	373/4	4 ćw. XIX w.	
39	Wilczyce		Studnia w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	373/4	4 ćw. XIX w.	
40	Wilczyce		Park dworski w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem	373/3, 373/4, cz. 373/5	1820 r.	
41	Wilczyce (d. Jankowice)		Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	342, 344/1	1820 r.	A.777 z 15.06.1988 r.
42	Wysiadłów	na posesji nr 11	Kapliczka latarniowa	161/20	XIX w.	
43	Wysiadłów	obok posesji nr 26	Krzyż na postumencie	65	XIX/XX w.	

ANEKS 2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY WILCZYCE

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Forma ochrony
1	Bożęcin	87-72	1	147	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
2	Bożęcin	87-72	2	148	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
3	Bożęcin	87-72	3	149	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
4	Bożęcin	87-72	4	165	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
5	Bożęcin	87-72	5	166	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
6	Bożęcin	87-72	8	167	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych	
7	Bożęcin	87-72	9	168	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
8	Bożęcin	87-72	10	169	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
9	Bożęcin	87-72	11	223	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
10	Bożęcin	87-72	12	224	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
11	Bożęcin	87-72	13	237	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
12	Bożęcin	87-72	14	239	Osada	Kultura pucharów lejkowatych	
13	Bożęcin	87-73	15	187	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
14	Dacharzów	88-72	1	10	Cmentarzysko kurhanowe Cmentarzysko Cmentarzysko	Kultura trzciniecka Kultura pucharów lejkowatych Wczesny brąz?	520/A z 27.09.1993 r. C.11 z 18.05.2015 r.
15	Dacharzów	88-72	5	89	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
16	Dacharzów	88-72	6	90	Osada	Kultura pucharów lejkowatych	
17	Dacharzów	88-72	7	91	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
18	Dacharzów	88-72	8	92	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
19	Dacharzów	88-72	9	93	Osada Osada	Kultura pucharów lejkowatych Kultura amfor kulistych	
20	Dacharzów	88-72	10	94	Osada Osada? Ślad osadnictwa	Kultura amfor kulistych OWR (kultura przeworska) Wczesne średniowiecze	
21	Dacharzów	88-72	11	292	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
22	Dacharzów	88-72	12	295	Osada	Kultura pucharów lejkowatych	
23	Dacharzów	88-72	13	296	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
24	Dacharzów	88-72	14	297	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
25	Dacharzów	88-72	15	298	Osada	Nieokreślona	
26	Dacharzów	88-72	16	299	Ślad osadnictwa	XI-XII w.	
27	Dacharzów	88-72	17	300	Ślad osadnictwa	XI-XIII w.	
28	Dacharzów	88-72	18	301	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Nieokreślona XII-XIII w.	
29	Dacharzów	88-72	19	302	Osada?	Chłopice-Vesele	
30	Dacharzów	88-72	20	303	Osada	Nieokreślona	

31	Dacharzów	88-72	21	304	Osada Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych I okres EB (kultura postsznurowa)
32	Dacharzów	88-72	22	305	Osada Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych I okres EB (kultura postsznurowa)
33	Dacharzów	88-72	23	322	Cmentarzysko 2 kopce	Nieokreślona Nieokreślona
34	Dacharzów	88-72	24	326	Ślad osadnictwa	Pradzieje
35	Dacharzów	88-72	25	327	Ślad osadnictwa	Pradzieje
36	Dacharzów Jankowice	88-72	1	16	Cmentarzysko	Wczesne średniowiecze?
37	Daromin	87-72	19	150	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
38	Daromin	87-72	20	151	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
39	Daromin	87-72	21	152	Pracownia krzemieniarska?	Nieokreślona
40	Daromin	87-72	22	153	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
41	Daromin	87-72	23	154	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
42	Daromin	87-72	24	155	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze, XII-XIII w.
43	Daromin	87-72	25	156	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
44	Daromin	87-72	26	157	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
45	Daromin	87-72	27	158	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
46	Daromin	87-72	28	159	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
47	Daromin	87-72	30	160	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
48	Daromin	87-72	31	161	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
49	Daromin	87-72	32	162	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
50	Daromin	87-72	33	163	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
51	Daromin	87-72	34	164	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych
52	Daromin	87-72	35	216	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
53	Daromin	87-72	36	217	Osada	Kultura pucharów lejkowatych
54	Daromin	87-72	37	218	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
55	Daromin	87-72	38	219	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
56	Daromin	87-72	39	220	Ślad osadnictwa	2 poł. XIII - pocz. XIV w.
57	Daromin	87-72	40	222	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
58	Daromin	87-72	41	225	Osada Ślad osadnictwa	Nieokreślona XII - 1 poł. XIII w.
59	Daromin	87-72	42	226	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych
60	Daromin	87-72	43	227	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych
61	Daromin	87-72	44	228	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
62	Daromin	87-72	45	229	Ślad osadnictwa	Kultura amfor kulistych
63	Daromin	87-72	46	230	Osada?	Kultura łużycka?
64	Daromin	87-72	47	231	Ślad osadnictwa	Kultura malicka
65	Daromin	87-72	48	232	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
66	Daromin	87-72	49	233	Ślad osadnictwa? Osada	Kultura pucharów lejkowatych Kultura mierzanowiska

67	Daromin	87-72	50	234	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
68	Daromin	87-72	51	235	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
69	Daromin	87-72	52	236	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
70	Daromin	87-72	53	238	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
71	Daromin	87-72	54	240	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
72	Daromin	87-72	55	172	Osada	Kultura pucharów lejkowatych	
73	Daromin	87-72	56	173	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
74	Daromin	87-72	57	174	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
75	Daromin	87-72	58	175	Ślad osadnictwa	Lt (kultura pomorska)	
76	Daromin	87-72	59	176	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
77	Daromin	87-72	60	177	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
78	Daromin	87-72	61	204	Osada	Lt (kultura pomorska)	
79	Daromin	87-72	62	206	Obozowisko	Nieokreślona	
80	Daromin	87-72	63	207	Obozowisko	Nieokreślona	
81	Daromin	87-72	64	208	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
82	Daromin	87-72	65	209	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
83	Daromin	87-72	66	211	Osada Ślad osadnictwa	V o. EB-Ha B (kultura łużycka) Późny OWR (kultura przeworska)	
84	Daromin	87-72	67	212	Ślad osadnictwa	Średniowiecze, k. XIII-XIV	
85	Daromin	87-72	68	213	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
86	Daromin	87-72	69	215	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
87	Daromin	87-72	33	214	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
88	Daromin	88-72	1	19	Cmentarzysko Osada	Kultura ceramiki sznurowej (gr. krakowsko-sandomierska) Kultura ceramiki sznurowej (gr. krakowsko-sandomierska)	
89	Daromin	88-72	5	33	Ślad osadnictwa Osada Grób Ślad osadnictwa	Kultura lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej Kultura pucharów lejkowatych Chronologia nieokreślona I okres EB	
90	Daromin	88-72	6	34	Osada Grób?	I okres EB (kultura postsznurowa) I okres EB	
91	Daromin	88-72	7	35	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
92	Daromin	88-72	8	36	Osada?	Kultura amfor kulistych	
93	Daromin	88-72	9	37	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
94	Daromin	88-72	10	38	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
95	Daromin	88-72	11	39	Osada? Osada	I okres EB (kultura postsznurowa) Ha (kultura łużycka)	

96	Daromin	88-72	12	40	Osada Ślad osadnictwa Osada?	Kultura pucharów lejkowatych Neolit OWR (kultura przeworska)	
97	Daromin	88-72	13	41	Ślad osadnictwa	Neolit	
98	Daromin	88-72	14	43	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
99	Daromin	88-72	15	45	Osada Ślad osadnictwa	Neolit Chronologia nieokreślona	
100	Daromin	88-72	16	46	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
101	Daromin	88-72	17	47	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
102	Daromin	88-72	18	48	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
103	Dobrocice	88-72	1	219	Ślad osadnictwa	Neolit	
104	Dobrocice	88-72	2	220	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
105	Dobrocice	88-72	3	221	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych	
106	Dobrocice	88-72	4	222	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych	
107	Dobrocice	88-72	5	223	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
108	Dobrocice	88-72	6	224	Osada	XIV-XV w.	
109	Dobrocice	88-72	7	231	Ślad osadnictwa	Neolit (kultura malicka?)	
110	Dobrocice	88-72	8	232	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Nieokreślona Późne średniowiecze	
111	Dobrocice	88-72	9	233	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
112	Dobrocice	88-72	10	234	Kopiec 1 Kopiec 2	Nieokreślona Nieokreślona	519/A z 27.09.1993 r. C.12 z 18.05.2015 r.
113	Dobrocice	88-72	11	235	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Nieokreślona XIII-XIV w.	
114	Dobrocice	88-72	12	236	Ślad osadnictwa	do X w.	
115	Dobrocice	88-72	13	255	Ślad osadnictwa	do X w.	
116	Dobrocice	88-72	14	256	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
117	Dobrocice	88-72	15	257	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych Nieokreślona	
118	Dobrocice	88-72	16	258	Osada	Kultura amfor kulistych	
119	Dobrocice	88-72	17	259	Osada Osada Osada? Osada Osada Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych Kultura amfor kulistych I okres EB (kultura postsznurowa) Późny OWR (kultura przeworska) X-XIII w. Nieokreślona	
120	Dobrocice	88-72	18	260	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych	
121	Dobrocice	88-72	19	261	Osada Ślad osadnictwa Osada	Kultura ceramiki wstęgowej rytej Kultura pucharów lejkowatych I okres EB (kultura postsznurowa)	
122	Dobrocice	88-72	20	262	Ślad osadnictwa	XII-XIII w.	

123	Dobrocice	88-72	21	324	Cmentarzysko megalityczne	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych)	
124	Gańkowiec-Ocin	88-73	1	11	Osada	Średniowiecze	
125	Gańkowiec-Ocin	88-73	2	12	Brak danych	Brak danych	
126	Gańkowiec-Ocin	88-73	3	13	Brak danych	Brak danych	
127	Gańkowiec-Ocin	88-73	4	14	Brak danych	Brak danych	
128	Gańkowiec-Ocin	88-73	5	15	Osada	Neolit	
129	Gańkowiec-Ocin	88-73	6	16	Brak danych	Brak danych	
130	Gańkowiec-Ocin	88-73	7	17	Brak danych	Brak danych	
131	Gańkowiec-Ocin	88-73	8	19	Brak danych	Brak danych	
132	Gańkowiec-Ocin	88-73	9	20	Brak danych	Brak danych	
133	Gańkowiec-Ocin	88-73	10	21	Brak danych	Brak danych	
134	Gańkowiec-Ocin	88-73	11	22	Brak danych	Brak danych	
135	Gańkowiec-Ocin	88-73	12	23	Ślad osadnictwa Peryferia wsi	Pradzieje Nowożytność	
136	Gańkowiec-Ocin	88-73	13	24	Cmentarzysko Cmentarzysko	Neolit (kultura amfor kulistych) Chronologia nieokreślona	
137	Gańkowiec-Ocin	88-73	14	25	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
138	Gańkowiec-Ocin	88-73	15	26	Ślad osadnictwa	Neolit/epoka brązu	
139	Gańkowiec-Ocin	88-73	17	28	Ślad osadnictwa Osada	Neolit Epoka brązu (kultura mierzanowicka)	
140	Gańkowiec-Ocin	88-73	18	29	Osada	Średniowiecze/nowożytność	
141	Łukawa	88-73	17	36	Cmentarzysko	Wczesny okres EB (kultura mierzanowicka)	
142	Łukawa	88-73	17	37	Cmentarzysko	Wczesny okres EB (kultura mierzanowicka)	
143	Łukawa	88-73	20	38	Cmentarzysko	Nieokreślona	
144	Łukawa	88-73	21	39	Brak danych	Brak danych	
145	Łukawa	87-73	60	6	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze, IX-poł. X w.	
146	Łukawa	87-73	61	15	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych	
147	Łukawa	87-73	62	16	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
148	Łukawa	87-73	63	17	Osada Ślad osadnictwa	Kultura wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej Epoka brązu	
149	Łukawa	87-73	64	18	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
150	Łukawa	87-73	66	190	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
151	Łukawa	87-73	67	191	Ślad osadnictwa	Schyłkowy neolit (kultura ceramiki sznurowej)	
152	Łukawa	88-73	69	40	Ślad osadnictwa	Pradzieje	

153	Łukawa	88-73	70	41	Osada Osada Ślad osadnictwa	Neolit (kultura złocka) OWR (kultura przeworska) Nowożytność	
154	Łukawa	88-73	71	42	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Peryferia wsi	Epoka brązu/WEŻ (kultura łużycka) OWR (kultura przeworska) Nowożytność	
155	Łukawa	88-73	72	43	Brak danych	Brak danych	
156	Łukawa	88-73	73	44	Brak danych	Brak danych	
157	Łukawa	88-73	74	45	Brak danych	Brak danych	
158	Łukawa	88-73	75	46	Brak danych	Brak danych	
159	Łukawa	88-73	76	47	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Epoka brązu/WEŻ (tarnobrzeska kultura łużycka) OWR (kultura przeworska) Nowożytność	
160	Łukawa	88-73	77	48	Brak danych	Brak danych	
161	Łukawa	88-73	78	49	Brak danych	Brak danych	
162	Łukawa	88-73	79	50	Ślad osadnictwa Osada Osada Peryferia wsi	Weczesna epoka brązu OWR (kultura przeworska) Średniowiecze Nowożytność	
163	Łukawa	88-73	80	51	Brak danych	Brak danych	
164	Łukawa	88-73	81	52	Brak danych	Brak danych	
165	Łukawa	88-73	82	53	Brak danych	Brak danych	
166	Łukawa	88-73	83	54	Brak danych	Brak danych	
167	Łukawa	88-73	84	55	Brak danych	Brak danych	
168	Łukawa	88-73	85	56	Brak danych	Brak danych	
169	Łukawa	88-73	86	57	Brak danych	Brak danych	
170	Łukawa	88-73	87	58	Brak danych	Brak danych	
171	Łukawa	88-73	88	59	Brak danych	Brak danych	
172	Łukawa	88-73	89	60	Brak danych	Brak danych	
173	Łukawa	88-73	90	61	Brak danych	Brak danych	
174	Łukawa	88-73	91	62	Brak danych	Brak danych	
175	Łukawa	88-73	92	63	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	
176	Łukawa	88-73	93	64	Brak danych	Brak danych	
177	Łukawa	88-73	94	65	Ślad osadnictwa	Neolit/epok brązu	
178	Łukawa	88-73	95	66	Osada	Pradzieje	
179	Ocinek	88-73	1	108	Brak danych	Brak danych	
180	Ocinek	88-73	2	109	Osada Osada Osada Osada Peryferia wsi	Epoka brązu (kultura łużycka) Epoka brązu/WEŻ (kultura łużycka) OWR (kultura przeworska) Weczesne średniowiecze Nowożytność	

181	Ocinek	88-73	3	110	Brak danych	Brak danych	
182	Ocinek	88-73	4	111	Brak danych	Brak danych	
183	Ocinek	88-73	5	112	Brak danych	Brak danych	
184	Ocinek	88-73	6	113	Brak danych	Brak danych	
185	Ocinek	88-73	7	114	Brak danych	Brak danych	
186	Ocinek	88-73	8	115	Brak danych	Brak danych	
187	Ocinek	88-73	9	116	Brak danych	Brak danych	
188	Ocinek	88-73	10	117	Brak danych	Brak danych	
189	Ocinek	88-73	11	118	Ślad osadnictwa	Neolit (kultura pucharów lejkowatych)	
190	Ocinek	88-73	12	119	Ślad osadnictwa	OWR (kultura przeworska)	
191	Ocinek	88-73	13	120	Osada Peryferia wsi	OWR (kultura przeworska) Nowożytność	
192	Pęczyny	88-72	3	237	Osada	Kultura pucharów lejkowatych	
193	Pęczyny	88-72	4	238	Osada	Kultura pucharów lejkowatych	
194	Pęczyny	88-72	5	239	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
195	Pęczyny	88-72	6	240	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
196	Pęczyny	88-72	7	241	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
197	Pęczyny	88-72	8	242	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
198	Pęczyny	88-72	9	243	Osada	Kultura amfor kulistych	
199	Pęczyny	88-72	10	244	Osada Osada Ślad osadnictwa	Kultura amfor kulistych Późny OWR (kultura przeworska) Nieokreślona	
200	Pęczyny	88-72	11	245	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa) Późny OWR (kultura przeworska)	
201	Pęczyny	88-72	12	253	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych	
202	Pęczyny	88-72	13	263	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
203	Pęczyny	88-72	14	264	Osada	Kultura pucharów lejkowatych	
204	Pęczyny	88-72	15	265	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych	
205	Pęczyny	88-72	16	266	Osada Osada Osada	Kultura pucharów lejkowatych I okres EB (kultura postsznurowa) XII w.	
206	Pęczyny	88-72	17	267	Osada Osada	Kultura pucharów lejkowatych I okres EB (kultura postsznurowa)	
207	Pęczyny	88-72	18	268	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych Kultura łużycka	
208	Pęczyny	88-72	19	273	Ślad osadnictwa	Średniowiecze	
209	Pielaszów	88-72	3	23	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
210	Pielaszów	88-72	4	25	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
211	Pielaszów	88-72	5	27	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
212	Pielaszów	88-72	6	28	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	

213	Pielaszów	88-72	7	29	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
214	Pielaszów	88-72	8	30	Osada	Kultura amfor kulistych
215	Pielaszów	88-72	9	31	Osada Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa) Nieokreślona
216	Pielaszów	88-72	10	32	Osada?	I okres EB (kultura postsznurowa)
217	Pielaszów	88-72	11	147	Osada	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych)
218	Pielaszów	88-72	12	148	Ślad osadnictwa	Neolit
219	Pielaszów	88-72	13	149	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
220	Pielaszów	88-72	14	151	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
221	Pielaszów	88-72	15	152	Ślad osadnictwa	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych)
222	Pielaszów	88-72	16	153	Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa)
223	Pielaszów	88-72	17	154	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Nieokreślona XII-XIII w.
224	Pielaszów	88-72	18	155	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
225	Pielaszów	88-72	19	157	Osada	Środkowy neolit (kultura wołyńsko lubelskiej ceramiki malowanej)
226	Pielaszów	88-72	20	158	Ślad osadnictwa	Neolit
227	Pielaszów	88-72	21	159	Osada Ślad osadnictwa	EB (kultura łużycka) Wczesne średniowiecze
228	Pielaszów	88-72	22	160	Osada	Nieokreślona
229	Pielaszów	88-72	23	161	Ślad osadnictwa	Neolit
230	Pielaszów	88-72	24	162	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych) I okres EB (kultura postsznurowa)
231	Pielaszów	88-72	25	163	Osada Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych) I okres EB (kultura postsznurowa) Wczesne średniowiecze do X w. Nieokreślona
232	Pielaszów	88-72	26	164	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
233	Pielaszów	88-72	27	165	Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa)
234	Pielaszów	88-72	28	166	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa) Wczesne średniowiecze
235	Pielaszów	88-72	29	167	Ślad osadnictwa	Neolit
236	Pielaszów	88-72	30	168	Ślad osadnictwa	Wczesny neolit (kultura ceramiki wstęgowej rytej)
237	Pielaszów	88-72	31	169	Ślad osadnictwa	I EB (kultura mierzanowicka)
238	Pielaszów	88-72	32	170	Osada	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych)
239	Pielaszów	88-72	33	171	Ślad osadnictwa	Późny La (kultura przeworska)

240	Pielaszów	88-72	34	172	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
241	Pielaszów	88-72	35	173	Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa)	
242	Pielaszów	88-72	36	174	Osada	I EB (kultura mierzanowicka)	
243	Pielaszów	88-72	37	175	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
244	Pielaszów	88-72	38	176	Ślad osadnictwa	Ha (kultura pomorska?)	
245	Pielaszów	88-72	39	177	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
246	Pielaszów	88-72	40	178	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
247	Pielaszów	88-72	41	179	Kopiec (?)	Nieokreślona	
248	Pielaszów	87-72	42	8	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
249	Pielaszów	87-72	43	9	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
250	Pielaszów	87-72	44	10	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
251	Pielaszów	87-72	45	178	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
252	Pielaszów	87-72	46	179	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
253	Pielaszów	87-72	47	180	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
254	Pielaszów	87-72	48	183	Osada	Neolit	
255	Przewody	88-72	7	24	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
256	Przewody	88-72	8	26	Osada Osada? Osada Osada Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych I okres EB (kultura postsznurowa) Ha (kultura łużycka) Wczesne średniowiecze, XII w. Nieokreślona	
257	Przewody	88-72	9	42	Ślad osadnictwa	I okres EB?	
258	Przewody	88-72	10	44	Osad	Neolit	
259	Przewody	88-72	11	49	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
260	Przewody	88-72	12	50	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit (kultura lubelsko-wotyńskiej ceramiki malowanej) Wczesne średniowiecze	
261	Przewody	88-72	13	51	Osada Osada	Kultura pucharów lejkowatych I okres EB (kultura postsznurowa)	
262	Przewody	88-72	14	52	Osada Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura Chłopice-Vesele) Nieokreślona	
263	Przewody	88-72	15	53	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
264	Przewody	88-72	16	54	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
265	Przewody	88-72	17	55	Ślad osadnictwa Osada	Kultura ceramiki wstęgowej rytej Kultura mierzanowicka	
266	Przewody	88-72	18	56	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
267	Przewody	88-72	19	57	Osada	I okres EB (kultura postsznurowa)	
268	Przewody	88-72	20	58	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
269	Przewody	88-72	21	65	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	

270	Przezwody	88-72	22	66	Osada Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych Nieokreślona
271	Przezwody	88-72	23	67	Osada	I okres EB (kultura postsznurowa)
272	Przezwody	88-72	24	68	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
273	Przezwody	88-72	25	73	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
274	Przezwody	88-72	26	75	Osada	I okres EB (kultura postsznurowa)
275	Przezwody	88-72	27	76	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
276	Przezwody	88-72	28	77	Osada	EB (kultura łużycka)
277	Przezwody	88-72	29	78	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
278	Przezwody	88-72	30	79	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
279	Przezwody	88-72	31	80	Osada	Nieokreślona
280	Przezwody	88-72	32	81	Osada	Nieokreślona
281	Przezwody	88-72	33	82	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
282	Przezwody	88-72	34	138	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
283	Przezwody	88-72	35	139	Osada	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych)
284	Przezwody	88-72	36	140	Osada	Ha (kultura łużycka)
285	Przezwody	88-72	37	141	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
286	Przezwody	88-72	38	142	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit I okres EB (kultura postsznurowa) OWR (kultura przeworska)
287	Przezwody	88-72	39	143	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
288	Przezwody	88-72	40	144	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa) Wczesne średniowiecze
289	Przezwody	87-73	43	188	Osada	XII-XIII w.
290	Radoszki	88-73	1	121	Brak danych	Brak danych
291	Radoszki	88-73	2	122	Brak danych	Brak danych
292	Radoszki	88-73	3	123	Brak danych	Brak danych
293	Radoszki	88-73	4	124	Brak danych	Brak danych
294	Radoszki	88-73	5	125	Brak danych	Brak danych
295	Radoszki	88-73	6	126	Brak danych	Brak danych
296	Radoszki	88-73	7	127	Brak danych	Brak danych
297	Radoszki	88-73	8	128	Osada Ślad osadnictwa Peryferia wsi	Pradzieje Epoka brązu/WEŻ (kultura łużycka) Nowożytność
298	Radoszki	88-73	9	129	Brak danych	Brak danych
299	Radoszki	88-73	10	130	Brak danych	Brak danych
300	Radoszki	88-73	11	131	Brak danych	Brak danych
301	Radoszki	88-73	12	132	Brak danych	Brak danych
302	Radoszki	88-73	13	133	Brak danych	Brak danych

303	Radoszki	88-73	14	134	Brak danych	Brak danych
304	Radoszki	88-73	15	135	Brak danych	Brak danych
305	Radoszki	88-73	16	136	Brak danych	Brak danych
306	Radoszki	88-73	17	137	Brak danych	Brak danych
307	Radoszki	88-73	18	138	Brak danych	Brak danych
308	Radoszki	88-73	19	139	Brak danych	Brak danych
309	Radoszki	88-73	20	140	Brak danych	Brak danych
310	Radoszki	88-73	21	141	Ślad osadnictwa Peryferia wsi	Pradzieje Nowożytność
311	Radoszki	88-73	22	142	Brak danych	Brak danych
312	Radoszki	88-73	23	143	Brak danych	Brak danych
313	Radoszki	88-73	24	144	Brak danych	Brak danych
314	Radoszki	88-73	25	145	Brak danych	Brak danych
315	Radoszki	88-73	26	146	Brak danych	Brak danych
316	Radoszki	88-73	27	147	Brak danych	Brak danych
317	Radoszki	88-73	28	148	Ślad osadnictwa Peryferia wsi	Pradzieje Nowożytność
318	Radoszki	88-73	29	149	Ślad osadnictwa Peryferia wsi	OWR (kultura przeworska) Nowożytność
319	Radoszki	88-73	30	150	Ślad osadnictwa Peryferia wsi	Epoka brązu Nowożytność
320	Radoszki	88-73	31	151	Peryferia wsi	Nowożytność
321	Radoszki	88-73	32	152	Kurhan	Nieokreślona
322	Radoszki	88-73	33	153	Kurhan	Nieokreślona
323	Tułowice	88-72	1	69	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
324	Tułowice	88-72	2	72	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
325	Tułowice	88-72	3	101	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
326	Tułowice	88-72	4	102	Osada Osada	Neolit (kultura amfor kulistych) OWR (kultura przeworska)
327	Tułowice	88-72	5	103	Osada	I okres EB (kultura postsznurowa)
328	Tułowice	88-72	6	104	Ślad osadnictwa (grób?)	I EB (kultura mierzanowicka)
329	Tułowice	88-72	8	106	Ślad osadnictwa	EB (kultura łużycka)
330	Tułowice	88-72	9	107	Ślad osadnictwa	Wczesny neolit?
331	Tułowice	88-72	10	108	Ślad osadnictwa	Nieokreślona
332	Tułowice	88-72	11	109	Osada	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych)
333	Tułowice	88-72	12	110	Ślad osadnictwa	I EB (kultura mierzanowicka?)
334	Tułowice	88-72	13	111	Ślad osadnictwa	OWR (kultura przeworska)

335	Tułowice	88-72	14	112	Osada Osada? Osada Osada Osada	Późny neolit (kultura amfor kulistych) Okres halsztacki (kultura łużycka) Późny Lt - OWR "B" (kultura przeworska) XII-XIII w. Późne średniowiecze	
336	Tułowice	88-72	15	113	Ślad osadnictwa	EB (kultura łużycka)	
337	Tułowice	88-72	16	114	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Nieokreślona Wczesne średniowiecze	
338	Tułowice	88-72	17	115	Ślad osadnictwa	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych?)	
339	Tułowice	88-72	18	116	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Nieokreślona Wczesne średniowiecze	
340	Tułowice	88-72	19	117	Ślad osadnictwa	Neolit	
341	Tułowice	88-72	20	118	Osada	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych?)	
342	Tułowice	88-72	21	119	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Pradzieje XII-XIII w.	
343	Tułowice	88-72	22	120	Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa)	
344	Tułowice	88-72	23	121	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
345	Tułowice	88-72	24	122	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
346	Tułowice	88-72	25	123	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
347	Tułowice	88-72	26	124	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
348	Tułowice	88-72	27	125	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
349	Tułowice	88-72	28	126	Ślad osadnictwa	IX w.	
350	Tułowice	88-72	29	127	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
351	Tułowice	88-72	30	128	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
352	Tułowice	88-72	31	129	Osada Ślad osadnictwa	Pradzieje XII-XIII w.	
353	Tułowice	88-72	32	130	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit OWR (kultura przeworska) Wczesne średniowiecze	
354	Tułowice	88-72	33	131	Osada Osada	Środkowy neolit (kultura pucharów lejkowatych?) X-XI w.	
355	Tułowice	88-72	34	132	Osada	Neolit	
356	Tułowice	88-72	35	133	Osada	Późny neolit (kultura amfor kulistych)	
357	Tułowice	88-72	36	134	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
358	Tułowice	88-72	37	135	Osada Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa) Wczesny-średniowiecze neolit?	
359	Tułowice	88-72	38	136	Ślad osadnictwa	EB (kultura łużycka)	
360	Tułowice	88-72	39	137	Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa)	

361	Tułkowice	88-72	40	145	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Paleolit górny - schyłkowy? Neolit-epoka brązu	
362	Tułkowice	88-72	41	325	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze - XI w.	
363	Wilczyce	87-73	91	192	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
364	Wilczyce	87-73	92	193	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
365	Wilczyce	88-72	5	59	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
366	Wilczyce	88-72	6	60	Ślad osadnictwa	I okres EB	
367	Wilczyce	88-72	7	61	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
368	Wilczyce	88-72	8	62	Ślad osadnictwa	Neolit	
369	Wilczyce	88-72	9	63	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
370	Wilczyce	88-72	27	64	Ślad osadnictwa	I okres EB	
371	Wilczyce	88-72	11	70	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
372	Wilczyce	88-72	12	71	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
373	Wilczyce	88-72	13	74	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
374	Wilczyce	88-72	14	83	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
375	Wilczyce	88-72	15	84	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
376	Wilczyce	88-72	16	85	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
377	Wilczyce	88-72	17	86	Osada	Kultura mierzanowicka	
378	Wilczyce	88-72	18	87	Ślad osadnictwa	OWR (kultura przeworska)	
379	Wilczyce	88-72	19	88	Ślad osadnictwa	Wczesny neolit	
380	Wilczyce	88-72	20	95	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
381	Wilczyce	88-72	21	96	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
382	Wilczyce	88-72	22	97	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
383	Wilczyce	88-72	23	98	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
384	Wilczyce	88-72	24	99	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
385	Wilczyce	88-72	25	100	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
386	Wilczyce	88-72	62	105	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
387	Wilczyce	88-72	26	146	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
388	Wilczyce	88-73	1	172	Brak danych	Brak danych	
389	Wilczyce	88-73	2	173	Brak danych	Brak danych	
390	Wilczyce	88-73	3	174	Brak danych	Brak danych	
391	Wilczyce	88-73	4	175	Peryferia wsi Peryferia wsi	Wczesne średniowiecze Nowożytność	
392	Wilczyce	88-73	12	176	Brak danych	Brak danych	
393	Wilczyce	88-73	28	177	Peryferia wsi Peryferia wsi	Wczesne średniowiecze Nowożytność	
394	Wilczyce	88-73	29	178	Brak danych	Brak danych	
395	Wilczyce	88-73	30	179	Brak danych	Brak danych	
396	Wilczyce	88-73	31	180	Ślad osadnictwa	Neolit	
397	Wilczyce	88-73	32	181	Brak danych	Brak danych	
398	Wilczyce	88-73	33	182	Brak danych	Brak danych	

399	Wilczyce	88-73	34	183	Brak danych	Brak danych	
400	Wilczyce	88-73	35	184	Brak danych	Brak danych	
401	Wilczyce	88-73	36	185	Brak danych	Brak danych	
402	Wilczyce	88-73	37	186	Brak danych	Brak danych	
403	Wilczyce	88-73	38	187	Brak danych	Brak danych	
404	Wilczyce	88-73	39	188	Brak danych	Brak danych	
405	Wilczyce	88-73	40	189	Brak danych	Brak danych	
406	Wilczyce	88-73		190	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Neolit Wczesna epoka brązu	
407	Wilczyce	88-73	42	191	Brak danych	Brak danych	
408	Wilczyce	88-73	43	192	Brak danych	Brak danych	
409	Wilczyce	88-73	44	193	Brak danych	Brak danych	
410	Wilczyce	88-73	45	194	Brak danych	Brak danych	
411	Wilczyce	88-73	46	195	Brak danych	Brak danych	
412	Wilczyce	88-73	47	196	Brak danych	Brak danych	
413	Wilczyce	88-73	48	197	Brak danych	Brak danych	
414	Wilczyce	88-73	49	198	Brak danych	Brak danych	
415	Wilczyce	88-73	50	199	Brak danych	Brak danych	
416	Wilczyce	88-73	51	200	Brak danych	Brak danych	
417	Wilczyce	88-73	52	201	Brak danych	Brak danych	
418	Wilczyce	88-73	53	202	Brak danych	Brak danych	
419	Wilczyce	88-73	54	203	Brak danych	Brak danych	
420	Wilczyce	88-73	55	204	Brak danych	Brak danych	
421	Wilczyce	88-73	56	205	Brak danych	Brak danych	
422	Wilczyce	88-73	57	206	Brak danych	Brak danych	
423	Wilczyce	88-73	90	353	Cmentarzysko Cmentarzysko Ślad osadnictwa	Neolit (kultura złocka) Epoka brązu (kultura mierzanowicka) Pradzieje	
424	Wysiadłów	88-73	1	211	Ślad osadnictwa	Neolit	
425	Wysiadłów	88-73	2	212	Peryferia wsi	Nowożytność	
426	Zagrody	88-72	2	246	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych I okres EB (kultura postsznurowa)	
427	Zagrody	88-72	3	247	Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa)	
428	Zagrody	88-72	4	248	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
429	Zagrody	88-72	5	249	Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa)	
430	Zagrody	88-72	6	250	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
431	Zagrody	88-72	7	251	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych	
432	Zagrody	88-72	8	252	Ślad osadnictwa	I okres EB (kultura postsznurowa)	
433	Zagrody	88-72	9	269	Ślad osadnictwa	Nieokreślona	
434	Zagrody	88-72	10	270	Grób?	Nieokreślona	
435	Zagrody	88-72	11	271	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych	

436	Zagrody	88-72	12	272	Ślad osadnictwa	XIII-XIV w.	
437	Zagrody	88-72	13	313	Cmentarzysko?	Kultura pucharów lejkowatych?	

ANEKS 3. WYKAZ ARCHIWALNYCH STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY WILCZYCE (bez lokalizacji)

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Forma ochrony
1	Dacharzów	88-72	2	11	Grodzisko		
2	Dacharzów	88-72	3	12	Osada	Wczesne średniowiecze	
3	Dacharzów	88-72	4	18	Ślad osadnictwa	Kultura ceramiki sznurowej	
4	Dacharzów Jankowice	88-72	2	17	Osada	Wczesne średniowiecze	
5	Daromin	87-72	2	3	Osada	Wczesne średniowiecze	
6	Daromin	87-72	3	4	Cmentarzysko	LT? (kultura pomorska)	
7	Daromin	88-72	4	20	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura ceramiki sznurowej lub amfor kulistych Chronologia nieokreślona	
8	Gąlkowice-Ocin	88-73	16	27	Funkcja nieokreślona	Chronologia nieokreślona	
9	Łukawa	87-73	59	5	Cmentarzysko	Wczesne średniowiecze	
10	Łukawa	88-73	96	67	Cmentarzysko	Średniowiecze	
11	Pęczyny	88-72	1	7	Cmentarzysko	Kultura amfor kulistych	
12	Pęczyny	88-72	2	254	Grób szkieletowy	Nieokreślona	
13	Pęczyny	88-72	20	328	Punkt osadniczy (cmentarzysko?)	Wczesny okres EB (kultura mierzanowicka)	
14	Pielaszów	88-72	1	8	Cmentarzysko kurhanowe	Chronologia nieokreślona	
15	Pielaszów	88-72	2	9	Ślad osadnictwa	II w. n.e. (kultura przeworska)	
16	Przewody	88-72	1	2	Osada	Wczesne średniowiecze, XII-XIII w.	
17	Przewody	88-72	2	3	Grób?	Neolit (kultura ceramiki sznurowej?)	
18	Przewody	88-72	3	4	Cmentarzysko?	V EB-Ha C (kultura łużycka)	
19	Przewody	88-72	4	5	Cmentarzysko	Kultura grobów kloszowych	
20	Przewody	88-72	5	15	Cmentarzysko	Epoka brązu (kultura łużycka)	
21	Przewody	88-72	6	21	Osada Osada Osada	Cykl lendzielsko-polgarski Kultura łużycka Wczesne średniowiecze	
22	Radoszki	88-73	34	154	Znalezisko luźne	Neolit (kultura pucharów lejkowatych)	
23	Radoszki	88-73	35	155	Cmentarzysko?	Wczesne średniowiecze	
24	Radoszki	88-73	36	156	Cmentarzysko	Epoka żelaza (kultura pomorska)	
25	Radoszki	88-73	37	157	Osada?	Epoka brązu (kultura trzciniecka)	
26	Wilczyce	88-73	?	171	Grób	Neolit (kultura złocka lub sznurowa)	
27	Wilczyce	88-73	58	207	Brak danych	Brak danych	
28	Wilczyce	88-73	59	208	Znalezisko luźne	Epoka brązu/WEŻ (tarnobrzeska kultura łużycka)	
29	Wilczyce	88-73	60	209	Grób	Neolit (kultura złocka)	
30	Wilczyce	88-73	61	210	Grób	Neolit (kultura złocka)	
31	Wysiadłów	88-73	3	213	Znalezisko luźne	Neolit	

32	Wysiadłów	88-73	4	214	Znalezisko powierzchniowe	Neolit	
33	Wysiadłów	88-73	5	215	Znalezisko luźne	Epoka brązu/okres halsztacki (tarnobrzaska kultura łużycka)	
34	Zagrody	88-72	1	6	Zamczysko lub cmentarzysko		

Materiały wykorzystane w tekście:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm).
- 2) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 840).
- 3) Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 559, ze zm.).
- 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 503).
- 5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2351 z późn. zm).
- 6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1973 z późn. zm.).
- 7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz 916 z późn. zm.).
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1899 z późn. zm.).
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 194 z późn. zm.).
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1327 z późn. zm.).
- 11) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 385).
- 12) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.).
- 13) Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 z późn. zm.).
- 14) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019, poz. 1721).
- 15) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).
- 16) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017, poz. 928).
- 17) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1388).
- 18) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110).
- 19) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259)
- 20) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153).
- 21) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r., Nr 89, poz. 510).
- 22) Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.
- 23) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
- 24) Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030.
- 25) Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego.
- 26) Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.
- 27) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego.

- 28) Lokalna Strategia Rozwoju. Sandomierskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego. Lokalna Grupa Działania.
- 29) Strategia Rozwoju Gminy Wilczyce na lata 2015-2022.
- 30) Program Rewitalizacji Gminy Wilczyce na lata 2016-2023.
- 31) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wilczyce.
- 32) Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wilczyce.
- 33) Materiały udostępnione przez Urząd Gminy.
- 34) Materiały udostępnione przez Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach Delegatura w Sandomierzu.

www.zabytek.pl

www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/

www.nid.pl

www.samorzad.nid.pl

Spis tabel, rycin i fotograf:

Ryc. 1. Położenie Gminy Wilczyce (źródło: materiały Gminy Wilczyce).

Fot. 1. Kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Jankowicach Kościelnych (fot. autor opracowania).

Fot. 2. Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny w Łukawie (fot. autor opracowania).

Fot. 3. Zabudowania wchodzące w skład zespołu dworsko-parkowego z folwarkiem w Wilczycach.

1) Dwór; 2) Czworak; 3) Czworak, ob. magazyn; 4) Obora; 5) Obora; 6) Magazyn.

Fot. 4. Park w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem w Wilczycach. 1) Widok od zach.; 2) Widok od pn.; 3) Mapa, skala 1:5000, podkład: Karta parku; 4) Mapa, skala 1:5000, podkład: www.geoportal.gov.pl.

Fot. 5. Przykładowe kapliczki występujące na terenie gminy Wilczyce. 1) Daromin; 2) Łukawa; 3) Ocinek; 4) Radoszki; 5) Tułkowice.

Tabela 1. Zabytki nieruchome Gminy Wilczyce wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 2. Stanowiska archeologiczne Gminy Wilczyce wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT Gminy Wilczyce.